

OM LEXIKOGRAFI OCH ANVÄNDNING AV ORDBÖCKER

Sari Ohranen

Pro gradu-avhandling i svenska språket

Institutionen för språk

Jyväskylä universitet

Våren 2011

TIIVISTELMÄ

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Humanistinen tiedekunta	Kielten laitos
Tekijä: Sari Ohranen	
Otsake: Om lexikografi och användning av ordböcker	
Aine: ruotsin kieli	Pro gradu -tutkielma
Vuosi: 2011	Sivumäärä: 66
<p>Tämän pro gradu -tutkielman tarkoituksena on kartoittaa Jyväskylän yliopiston ruotsin kielen opiskelijoiden niin yksi- kuin kaksikielisten paperisten ja elektronisten ruotsin sanakirjojen käyttöä. Kyseessä on määrällinen tutkimus ja valittu tutkimusstrategia on survey-tutkimus. Tutkimuksen aineisto on kerätty keväällä 2008, jolloin 55 ruotsin opiskelijaa vastasi kyselylomakkeeseen. Tutkimuskysymysten mukaisesti kyselylomakkeen avulla kartoitettiin, mitä sanakirjatyyppisiä vastaajat käyttävät ja missä he käyttävät niitä, kuinka usein he käyttävät eri sanakirjoja erilaisiin kielellisiin toimintoihin, mitä tietoja he useimmiten etsivät sekä kuinka usein he kohtaavat ongelmatilanteita ja millaisia ne ovat. Lisäksi tiedusteltiin mahdollisia parannusehdotuksia ja toiveita sanakirjojen käyttöopastuksesta.</p> <p>Tutkimuksen tulokset osoittavat, että vastaajat käyttävät hyvin aktiivisesti kaksikielisiä sanakirjoja, mutta huomattavasti harvemmin yksikielisiä sanakirjoja, vaikka vastaajat kokevat yksikieliset sanakirjat useammin luotettavammiksi kuin kaksikieliset sanakirjat. Kyse voi olla tottumuksesta, sillä kaksikielinen sanakirja on monelle se ensimmäinen sanakirja, jota on käytetty jo pitkään. Niin ongelmatilanteita kuin parannusehdotuksia käsittelevissä vastauksissa nousee selkeästi esiin, että vastaajat toivovat lisää käyttöesimerkkejä sanakirjoihin, kuitenkin erityisesti kaksikielisiin sanakirjoihin. Osin tämän toiveen voisi ratkaista ohjaamalla opiskelijoita käyttämään yksikielisiä sanakirjoja, jotka ovat monipuolisia kielellisen tiedon lähteitä, ja joista on paljon hyötyä kielten opiskelussa korkealla tasolla kuten yliopistossa. Lisäksi vastaajat toivovat käytännön opastusta ja harjoituksia erilaisten sanakirjojen käytöstä.</p> <p>Opiskelijat käyttävät sanakirjoja usein monessa eri paikassa kuten kotona, yliopistolla kielten laitoksella sekä kirjastossa, joten on tärkeää, että opiskelijoilla on mahdollisuus käyttää sanakirjoja kaikissa näissä paikoissa helposti.</p>	
Avainsanat: sanakirjojen käyttö, käyttäjätutkimus, leksikografia	
Kirjasto/Säilytyspaikka: Kielten laitos	
Muita tietoja:	

INNEHÅLL

1 INLEDNING	6
2 TEORETISK BAKGRUND	7
2.1 Centrala termer	7
2.1.1 Lexikografi	7
2.1.2 Lexikologi	9
2.1.3 Ordbok	10
2.1.4 Ordbok och lexikon	10
2.1.5 Ordbok och encyklopedi	10
2.1.6 Lemma	11
2.1.7 Makrostruktur och mikrostruktur	12
2.2 Ordbokens informationstyper	13
2.3 Klassifikation av ordböcker	14
2.3.1 Enspråkiga ordböcker	15
2.3.2 Tvåspråkiga ordböcker	16
2.3.3 Bilingvaliserade ordböcker	18
2.3.4 Pappersordböcker och elektroniska ordböcker	18
2.4 Ordböcker och inläring av främmande språk	20
2.5 Ordboksanvändning	23
2.5.1 Användarforskning	23
2.5.2 Användarvägledning och språkdidaktik	25
3 METOD OCH MATERIAL	27
3.1 Forskningsmetod	27
3.2 Datainsamling	28
3.3 Analys av data	30
4 RESULTAT	31
4.1 Bakgrundsuppgifter	31
4.2 Användning av olika ordbokstyper	31
4.3 Användningsställen	34
4.4 Ordboksanvändning för olika språkliga aktiviteter	35
4.5 Sökta informationstyper	40
4.6 Problemsituationer	43
4.7 Förbättringar	47
4.8 Användarvägledning	50
5 SAMMANFATTNING	52
6 LITTERATUR	54
7 BILAGOR	56

1 INLEDNING

När lekmannen hör ordet ordbok tänker han oftast på en tvåspråkig ordbok som hjälper honom att förstå eller producera ett främmande språk. Men ordböckernas fält är mycket mer mångsidigt.

Utarbetande av ordböcker har varit, och är naturligtvis fortfarande, viktigt på många olika områden i samhället. Inom religionen och litteraturen har lexikografiska hjälpmedel alltid varit oundgängliga t.ex. för översättningsarbete. Bildnings- och utbildningsväsendet behöver ordböcker för att förbättra den allmänna språkfärdigheten på modersmålet och befrämja studier av främmande språk. I politiken ställer mellanstatliga organisationer, t.ex. Förenta nationerna och Europeiska unionen, krav på de språkliga hjälpmedlen. I det moderna kunskaps- och kommunikationssamhället krävs hjälpmedel för kommunikation inom vetenskap, teknik, näringsliv, handel och turism. Globaliseringen påverkar även behovet av ordböcker. (t.ex. Svensén 2004, 2–3.)

Denna pro gradu-avhandling kommer att behandla ordböcker och deras användning. Den teoretiska bakgrunden inleds med centrala termer och sedan följer en modell för hur man kan indela lexikografiska data som förekommer i ordboksartiklar i informationstyper. Presentation och klassifikation av olika typer av ordböcker avgränsas till enspråkiga och tvåspråkiga ordböcker samt till pappersordböcker och elektroniska ordböcker eftersom de här ordbokstyperna är föremål för undersökningen i avhandlingens empiriska del. Därefter diskuteras ordbokens roll i språkinläring och till slut fördjupar jag mig i ordboksanvändning.

I den empiriska delen skall jag undersöka hur svenskstuderande vid Jyväskylä universitet använder tvåspråkiga och enspråkiga, både tryckta och elektroniska, svenska ordböcker. Som undersökningsmetod används en survey-undersökning och undersökningsmaterialet skaffas med hjälp av en enkät. Avhandlingens syfte är att få ökad kunskap om hur avancerade inlärare av svenska som främmande språk använder ordböcker. Frågorna som ställs till informanterna handlar om deras ordboks-beteende: hur ofta och var de använder ordböcker, för vilka språkliga aktiviteter de använder ordböcker och vilka de mest sökta informationstyperna är. Ytterligare frågas om problemsituationer, eventuella förbättringar samt vägledning i ordboksanvändning.

Ämnet är intressant eftersom forskning om ordboksanvändning och -användare har bedrivits bara under de tre senaste decennierna och med tanke på olika användargrupperns olika behov för ordboksanvändning är det viktigt att kartlägga ordboksbeteende som ligger till grund för skapandet av bättre ordböcker. Ämnet är särskilt aktuellt på grund av de elektroniska ordböckernas frammarsch under de två senaste decennierna, något som erbjuder helt nya möjligheter att utarbeta och använda ordböcker.

2 TEORETISK BAKGRUND

2.1 Centrala termer

Två begrepp som ofta förekommer i samband med varandra är lexikografi och lexikologi (Svensén 2004, 3). Eftersom det finns olika syner på vad dessa begrepp innehåller är det nödvändigt att definiera dem vidare. Likaså orsakar termerna ordbok, lexikon och encyklopedi förväxling ibland. I ordbokssammanhang finns det också skäl att definiera vad som menas med facktermerna lemma, makrostruktur och mikrostruktur.

2.1.1 Lexikografi

Karlsson (2004, 186) har en ganska enkel definition för *lexikografi*. Den är utarbetande av ordböcker, ordboksarbete. Avsikten med ordboksarbetet är att producera användbara ordböcker för olika syften (Karlsson 2004, 197). Svensén (2004, 3) är av den åsikten att lexikografi kan definieras som utarbetande av ordböcker men definitionen är kanske för ensidig. Han anser att det är mer berättigat att definiera lexikografi på följande sätt:

- 1) Lexikografi är en verksamhet som går ut på att observera, samla, utvälja, analysera och i en ordbok beskriva ett antal lexikaliska enheter (ord, orddelar och ordförbindelser) tillhörande ett eller flera språk. Om flera språk är inblandade samtidigt, får beskrivningen karaktär av en jämförelse mellan de enheter som utvalts ur de ingående språkens ordförråd. Denna del av ämnet, utarbetandet av

ordböcker, brukar också kallas PRAKTISK LEXIKOGRAFI. (Svensén 2004, 3.)

- 2) Lexikografi innefattar även undersökning och utveckling av teorier rörande ordböckers tillkomst, egenskaper, ändamål och användning. Denna del av ämnet brukar kallas TEORETISK LEXIKOGRAFI eller METALEXIKOGRAFI. En handbok i lexikografi är en typisk metalexikografisk produkt. (Svensén 2004, 3.)

Svensén (2004, 4) samt Hartmann och James (2002, vi) konstaterar att några betraktar eller har missförstått lexikografen som ett slags tillämpad lingvistik medan andra (inklusive skribenterna själva) anser att den är en egen disciplin, inte en lingvistisk deldisciplin. Till exempel anser Karlsson (2004, 186) att lexikografi är å ena sidan en praktisk kunskap och å andra sidan har den utvecklats till en ny deldisciplin inom både teoretisk och tillämpad lingvistik. Svensén (2004, 4) fortsätter att praktiskt taget alla emellertid är eniga om att dessa två discipliner påverkar varandra.

Även om ordböcker har funnits i tusentals år (t.ex. Svensén 2004, 516, och för en mer utförlig framställning McArthur 1988) har lexikografen som en egen disciplin och ordböckernas användarforskning en betydligt kortare historia. Det var först på 1900-talet, speciellt på senare hälften, som den ”verkliga” lexikografiska teorin uppstod (Tarp 2008, 5, Hartmann & James 2002, vi). Även Svensén (2004, 7) skriver att de lexikografiska teorierna, metoderna och produkterna utvecklades kraftigt under 1900-talets sista decennier. Professionell utbildning, regelbundna nationella och internationella konferenser, seminarier och akademiska publikationer har befrämjat lexikografens utveckling till en egen disciplin med egna principer och praktik (Hartmann & James 2002, vi).

I sin doktorsavhandling belyser Tarp (2008, 4–5) lexikografens vetenskapliga status och sammanfattar att lexikografen uppfyller de krav som ställs för en vetenskaplig disciplin eller akademisk forskning - på samma sätt som andra humanistiska discipliner såsom lingvistik och litteraturvetenskap - och definierar den som *the science of dictionaries*.

Men den kraftiga utvecklingen inom lexikografen under den andra hälften av 1900-talet ledde inte till en lika snabb utveckling i lexikografens terminologi utan terminologin var bristfällig och osystematisk i början. Det fanns inga ordböcker över lexikografisk terminologi och om det fanns lexikografiska termer i de språkvetenskapliga uppslagsverken behandlades de bara

för dessa delar de var intressanta från allmänlingvistisk synpunkt. (Svensén 2004, 7.)

Den stora metalexikografiska trebandsencyklopedin *Wörterbücher, Dictionaries, Dictionnaires. Ein internationales Handbuch zur Lexikographie, An International Encyclopedia of Lexicography, Encyclopédie internationale de lexicographie* som kom ut 1989-1991 var ett stort framsteg vad gällde begreppsbildning och terminologi, även om man där begränsade sig till de tre språken engelska, tyska och franska. I Norden utkom *Nordisk leksikografisk ordbok* (NLO) 1997 som innehöll begreppsdefinitioner och förklaringar på norskt bokmål samt termer på alla de större språken i Norden och på engelska, tyska och franska. (Svensén 2004, 7–8.)

2.1.2 Lexikologi

Det finns olika åsikter om hur lexikografi och *lexikologi* förhåller sig till varandra. Ibland betraktar man termerna så gott som synonyma, andra anser lexikografin utgöra en del av lexikologin eller man uppfattar termen lexikologi som liktydig med metalexikografi. (Svensén 2004, 3.)

Svensén (2004, 3) betraktar lexikologin som den vetenskap som fördjupar sig i studiet av ordförrådet, dess struktur och övriga egenskaper. Därmed menas främst studiet av ordens betydelser och ordens förhållande till varandra (semantik) men även studiet av de enskilda ordens struktur, dvs. ordbildningslära (morfologi). Således är lexikologi inte detsamma som lexikografi eller metalexikografi. Inte heller är lexikologin ett vidare begrepp där lexikografin bara utgör en del. Däremot kan man säga att lexikologin till stor del ligger till grund för det lexikografiska arbetet. (Svensén 2004, 3–4.)

Karlsson (2004, 186) definierar lexikologin som lingvistisk utforskning och beskrivning av ordförrådet. Han påpekar att i början av 1900-talet undersöktes ordförråd mycket i rent vetenskaplig mening. Uppmärksamheten fästes speciellt vid ordens betydelser (ordsemantik) samt ordens etymologi (uppkomsthistoria) och historiska utveckling. (Karlsson 2004, 186.)

2.1.3 Ordbok

En *ordbok* listar orden vanligtvis i alfabetisk ordning och beskriver deras betydelse. De moderna ordböckerna har ofta information om rättstavning, avstavning, uttal, etymologi, användning, synonymer, grammatik och ibland även illustreringar. Om beskrivningar eller definitioner av betydelser inte finns är det fråga om en ordlista. (Karlsson 2004, 197, Landau 1984, 5.)

2.1.4 Ordbok och lexikon

I dagligt tal används termen *lexikon* ofta i betydelsen ordbok men frågan är mer komplicerad eftersom alla ordböcker inte brukar kallas lexikon och man kan inte heller alltid byta ut lexikon mot ordbok. Om man talar om ett lexikon menar man oftast en tvåspråkig ordbok t.ex. tysk-svenskt lexikon. Om bara ett av språken förekommer i termen underförstås tvåspråkigheten t.ex. ett latinskt lexikon är för en svensk i de flesta fall en latinsk-svensk ordbok. (Svensén 2004, 4.)

Ibland kallas också enspråkiga ordböcker som är inriktade på speciella fackområden för lexikon men då används ett attribut eller ett förled som specificerar fackområdet, t.ex. ekonomiskt lexikon eller elektroniklexikon. I sådana fall är de två termerna utbytbara, en elektronikordbok kan lika gärna kallas elektroniklexikon. Inom språkvetenskapen har termen lexikon en betydelse till, det är den del av en språkbrukarens kompetens som utgörs av kunskaper om ordförrådet. (Svensén 2004, 4–5.)

Eftersom termen ordbok tycks vara mer entydig än termen lexikon skall den användas som sammanfattande benämning för alla typer av språkligt inriktade referensverk som behandlas i denna avhandling.

2.1.5 Ordbok och encyklopedi

Ett annat slags referensverk är en encyklopedi. Många människor anser att ordböcker och

encyklopedier har en nära sammankoppling eller rentav är synonymer men de är väsentligen olika uppslagsverk med olika syften. (Svensén 2004, 5, Landau 1984, 5.)

Skillnaden mellan encyklopedin och ordboken är att encyklopedin förmedlar kunskaper om världen men ordboken har en språklig inriktning och ger information om enskilda enheter i kommunikationssystemet (språket) (Svensén 2004, 5). En encyklopedi är en samling av artiklar om alla branscher av kunskap. Även om artiklarna vanligtvis är arrangerade alfabetiskt och de ofta inkluderar definitioner, ger deras beskrivningar mycket mer information än beskrivningar i ordböcker. Definitionerna i ordböckerna är vanligtvis begränsade till information användaren måste ha för att förstå ett obekant ord. Ordet prioriteras och all information ansluter sig till ordets betydelse, uttal, användning eller historia. Encyklopediska artiklar är huvudsakligen om ett visst ämnesområde och hela temat behandlas och beskrivs som det är i världen. (Landau 1984, 5–6.)

Men det finns också gränsfall. Encyklopediska ordböcker är enspråkiga ordböcker uppbyggda som språkordböcker men de har uppenbara och systematiska inslag av utomspråklig information. Till exempel kan många av de ordböcker som är inriktade på speciella fackområden betraktas som encyklopediska produkter eftersom de ofta ger encyklopedisk information. (Svensén 2004, 5, 359.)

2.1.6 Lemma

Termen *lemma* kommer ofta fram i lexikografiska sammanhang. Svensén (2004, 115) skriver att en vanligt förekommande synonym är *uppslagsord* men definierar vidare: "Lemmat står i ordboken som representant för ett språkligt tecken, nämligen den lexikaliska enhet som ordboksartikeln handlar om, lemmatecknet". Lemmats funktion är att identifiera lemmatecknet, och i en ordbok som följer alfabetisk ordning också att bestämma artikelns placering. Med hjälp av lemmat hittar man den information som ges om lemmatecknet. I en ordbok kan ett och samma lemma också representera flera lemmatecken. I analogi med detta kallas den ordnade mängden av ordboksartiklar lemmalista, och den är förstas huvudkomponenten i en ordbok. (Svensén 2004, 9, 12, 115.)

2.1.7 Makrostruktur och mikrostruktur

Makrostrukturen betyder ordningen och relationerna mellan de lemmar som ingår i en lemmalista. Följaktligen är makrostrukturen en del av den yttre åtkomststrukturen som leder ordboksanvändaren till det lemma som han söker. (Svensén 2004, 435, Hartmann & James 2002, 91.)

Det finns två huvudtyper av makrostruktur. Med *alfabetisk makrostruktur* avses strukturen som utgår ifrån uttryckssidan, dvs. lemmanas stavning, och då ordnas lemman efter någon alfabetisk princip. Praktiskt taget alla allmänordböcker grundar sig på den alfabetiska makrostrukturen. Med *systematisk makrostruktur* menas strukturen som utgår ifrån innehållssidan, dvs. lemmanas betydelse, och lemman ordnas efter någon innehållsmässig princip. Den systematiska makrostrukturen förekommer i specialordböcker, t.ex. i fackordböcker. (Svensén 2004, 435–436.)

Med *mikrostruktur* syftas på ordboksartikelns inre struktur. Enligt det vanligaste synsättet ingår lemmat självt i mikrostrukturen och då är mikrostruktur synonym med artikelstruktur. (Svensén 2004, 12, Hartmann & James 2002, 94.)

Ordboksartikelns inre grundstruktur består av fyra delar (något förenklad beskrivning):

- 1) Lemma: Ordboksartikeln inleds av lemmat. Lemmat ger även information om stavning och i vissa fall om stavelseindelning och prosodi.
- 2) Formell del: Den formella delen innefattar information om uttal, morfologi (böjning) och ordklassstillhörighet.
- 3) Semantisk-pragmatisk del: I den semantisk-pragmatiska delen presenteras betydelseinformationen.
- 4) Kontextdel: Kontextdelen innefattar information om idiom och kollokationer i form av språkprov.

Ytterligare är det möjligt att artiklar i enspråkiga ordböcker innehåller information om ordens etymologi. (Svensén 2004, 410–414.)

2.2 Ordbokens informationstyper

Enligt Svensén (2004, 9) kan det förekomma flera olika typer av information i en ordboksartikel och lexikografiska data kan indelas i *informationstyper* på olika sätt. Här presenteras Svenséns indelning.

1) Formell information

Med den formella informationen menas lemmats ortografiska form, dvs. stavningen och eventuellt stavelseindelning samt lemmats fonetiska form, dvs. uttalet. Ytterligare hör hit morfologin som innefattar böjning och ordbildning, dvs. lemmats förmåga att bilda avledningar och sammansättningar. (Svensén 2004, 10.)

2) Syntagmatisk information

Den syntagmatiska informationen syftar på lemmats uppträdande i kombination med andra ord, både grammatiskt och lexikaliskt. Olika informationstyper anger detta med olika hög grad av precision. Ibland ges bara lemmats ordklassstillhörighet och då får man bara en grov beskrivning av hur lemmat grammatiskt fungerar tillsammans med andra ord. Genom uppgifter om lemmats konstruktionssätt (syntaktisk valens) får man veta med vilka typer av satsdelar lemmat kan samspela. Ytterligare kan uppgifter om kollokationer (regelbundet återkommande ordförbindelser) och idiom (fasta ordförbindelser) tas med. (Svensén 2004, 10–11.)

3) Semantisk information

Den semantiska informationen avser betydelsen hos lemmat och hos de ordkombinationer som det kan ingå i. I enspråkiga ordböcker anges betydelsen med hjälp av ordförklaringar och i tvåspråkiga ordböcker anges betydelsen genom att man för varje ord och ordkombination på källspråket ger ekvivalenter på målspråket. (Svensén 2004, 11.)

4) Språkprov

Den syntagmatiska och semantiska informationen ges ofta i form av språkprov (som i dagligt tal kallas exempel). Språkprovet har som uppgift att visa lemmatecknets användning i kontext och därigenom förtydliga viktiga egenskaper – i huvudsak syntagmatiska och semantiska men också pragmatiska och encyklopediska – hos lemmatecknet eller hos ett uttryck där det ingår. (Svensén 2004, 11, 343.)

5) Encyklopedisk och pragmatisk information

Den encyklopediska informationen förekommer i verbal eller i visuell form. Både den verbala och visuella encyklopediska informationen har till syftet att precisera den information som ges om språket men kan också ges för sin egen skull. Den pragmatiska informationen består främst av uppgifter om lemmats förekomst och bruklighet i olika dimensioner (stilistiskt, tidsmässigt, geografiskt etc.). (Svensén 2004, 11.)

6) Etymologi

I några enspråkiga ordböcker anges också ordens etymologi, dvs. deras ursprung och släktskap (Svensén 2004, 12).

De olika informationstyper som presenteras här kommer fram igen i kapitlet 2.5 som handlar om ordboksanvändning. Där redovisas tidigare undersökningar som har kartlagt till exempel de mest sökta informationstyperna.

2.3 Klassifikation av ordböcker

”Olika typer av ordböcker brukas i olika funktioner i samband med olika typer av språklig aktivitet”, konstaterar Svensén (2004, 15) och fortsätter att ordbokstyp, ordboksfunktion och språklig aktivitet är tre faktorer som har en grundläggande betydelse för formandet av ordböcker samt deras användning. Både Landau (1982, 6) och Svensén (2004, 15) hävdar att olika ordbokstyper kan klassificeras enligt flera kriterier utifrån olika utgångspunkter men det finns inte någon standard klassindelning, standard ordbokstypologi.

De språkliga aktiviteterna brukar indelas i fyra huvudtyper: läsning, skrivning, lyssnande och tal. Vid läsning och lyssnande är det fråga om receptiva aktiviteter och de kallas reception. Vid skrivning och tal är det fråga om produktiva aktiviteter så de kallas produktion. Den språkliga aktivitetens typ är avgörande för vilka informationstyper som behövs i ordboken. (Svensén 2004, 15–16.)

De olika informationstypernas funktion och betydelse i en ordbok är beroende av ordbokens

objektsspråk, dvs. vilket eller vilka språk som ordboken skall beskriva. Om ordboken har ett objektsspråk (är enspråkig) kan detta språk antingen vara användarens modersmål eller ett för användaren främmande språk. Om ordboken har två objektsspråk (är tvåspråkig) är det ena av dem vanligtvis användarens modersmål. (Svensén 2004, 16.)

I denna avhandling fästs speciell uppmärksamhet vid enspråkiga och tvåspråkiga ordböcker som är en viktig allmän indelning samt pappersordböcker och elektroniska ordböcker som är det senaste tillägget till ordbokstypologi och då är indelningsgrunden ordbokens lagrings- och distributionsform.

2.3.1 Enspråkiga ordböcker

Landau (1984, 7) tar upp enspråkiga och tvåspråkiga ordböcker och säger att skillnaden mellan dem inte bara ligger i antalet språk utan i deras primära syfte. En enspråkig ordbok är skriven fullständigt i ett språk och är främst avsedd för användare som har språket som modersmål men även för dem som studerar språket som ett främmande språk. En enspråkig ordbok erbjuder olika uppgifter om sina lemman men framför allt ger den definitioner för varje uppslagsord i samma språk. Huvudsyftet är alltså att förklara lemmats betydelse på modersmålet med andra ord som ordboksanvändaren redan vet. (Landau 1984, 8.)

Svenséns (2004, 16–17, 23–24) klassifikation av enspråkiga ordböcker är mera detaljerad. Han skiljer på L1-ordböcker som är enspråkiga ordböcker på modersmålet samt L2-ordböcker som är enspråkiga ordböcker på ett främmande språk.

I det första fallet (L1) antas att användaren har bristfälliga kunskaper i modersmålet. Dess ändamål är alltså eliminering av osäkerhet eller utfyllning av modersmålets kunskapsluckor. Alla fyra huvudtyperna av språklig aktivitet kan vara involverade, alltså skriftlig och muntlig reception respektive skriftlig och muntlig produktion. Vid läsning söker man oftast efter ordens och uttryckens betydelse. Vid skrivning är ordens stavning, böjning och konstruktion viktigast eftersom dessa inte är givna på förhand. I detta sammanhang kommer betydelsen in bara om man vill kontrollera om ens antagande om ett ords betydelse är riktig. Ytterligare vill man ibland se efter vad ordens och uttryckens användningsområde och stilnivå är (t.ex.

allmänspråk - fackspråk, högre stil - normalprosa - lägre stil). Vad gäller lyssnande och tal på modersmålet är det ganska sällan som man använder ordböcker. (Svensén 2004, 16–17.)

I det senare fallet (L2) är det gemensamt för all användning av enspråkiga ordböcker på främmande språk att användarna behöver alla typer av information eftersom sådana ordböcker används för både produktion och reception. (Svensén 2004, 23.)

L2-ordböckerna är i allmänhet avsedda för främmandespråksinläring och kallas också ordböcker för L2-inläring. De kan betraktas som ett övergångsstadium från de tvåspråkiga ordböckerna vilka används i början av språkstudier till L1-ordböckerna som kräver väldigt bra språkkunskaper om man använder dem som L2-ordböcker. (Svensén 2004, 23.)

Språkproduktionen framhävs i L2-ordböckerna på ett annat sätt än i L1-ordböckerna. De är välutrustade med upplysningar om böjning, konstruktion, kollokationer, idiom, användningsområde och stilnivå. När man producerar främmande språk med hjälp av en L2-ordbok är den största svårigheten att finna rätt lemma. Utgångspunkten är ett visst innehåll (ett visst uttryck, en viss "idé") och man måste komma fram till ett visst uttryck på det främmande språket. (Svensén 2004, 24.)

2.3.2 Tvåspråkiga ordböcker

Den tvåspråkiga ordbokens syfte är att för varje ord och uttryck på källspråket anges exakta motsvarigheter (ekvivalenter) på målspråket. Oftast består en tvåspråkig ordbok av en alfabetisk lemmalista. Meningen är att hjälpa personer som förstår det ena språket men inte det andra. Ytterligare antas att ett av språken är användarens modersmål. Man kan alltså tala om "modersmålet översatt till ett främmande språk och tvärtom". (Svensén 2004, 17, Landau 1984, 7.)

Tvåspråkiga ordböcker kan vara monodirektionella eller bidirektionella. Monodirektionella ordböcker går bara till en direktion t.ex. från engelska till franska men bidirektionella ordböcker kombinerar därtill en annan ordbok som går från franska till engelska. I själva verket är det då fråga om två separata ordböcker. (Landau 1984, 8.)

Landau konstaterar (1984, 8) att tvåspråkiga ordböcker används huvudsakligen för förståelse, t.ex. vid läsning, av källspråk och som hjälpmedel när man uttrycker sig, t.ex. vid skrivning, på målspråk.

Svensén (2004, 17) säger att man brukar räkna med fyra ordboksfunktioner:

- reception av främmandespråklig text (L2-text → Ø)
- produktion av främmandespråklig text (Ø → L2-text)
- översättning av existerande text från ett främmande språk till modersmålet (L2-text → L1-text)
- översättning av existerande text från modersmålet till ett främmande språk (L1-text → L2-text) (Svensén 2004, 17.)

Användarna av en tvåspråkig ordbok är av två slag beroende på vilket av de två språken som är deras modersmål (L1-språk) och vilket som är ett främmande språk (L2-språk) för dem. I en viss ordbok har det ena slaget av användare modersmålet som källspråk och det andra slaget av användare modersmålet som målspråk. Tvåspråkiga ordböcker med användarens modersmål som källspråk kallas L1→L2-ordböcker och tvåspråkiga ordböcker med användarens modersmål som målspråk L2→L1-ordböcker. I olika användningssituationer är det bara vissa typer av språklig aktivitet som kommer ifråga och därför bara vissa typer av information behöver ges. Det är alltså avgörande om modersmålet är källspråk eller målspråk. (Svensén 2004, 17, 20.)

Om en svensk vill översätta t.ex. en fransk text till svenska (eller bara förstå innehållet i den franska texten) betyder uppgifter om målspråkets konstruktionssätt mindre än för en svensk som vill översätta en existerande svensk text till franska (eller skriva en egen text på franska). Även när man betraktar enskilda ord och uttryck finns det stora skillnader i informationsbehov. När en svensk tittar på ett franskt ord för vilket den fransk-svenska ordboken anger många ekvivalenter har han ofta inte några svårigheter att välja det rätta alternativet på grund av sin kännedom om sammanhanget och på grund av sina kunskaper i svenska. När franskan är målspråk behöver ordboksanvändaren mycket mer hjälp. Den svensk-franska ordboken måste för varje ekvivalentalternativ ange t.ex. användningsområde eller svensk synonym till lemmat för att förhindra val av fel ekvivalent. (Svensén 2004, 18.)

Man kan alltså konstatera att en ordbok från ett främmande språk till modersmålet bör ge mycket information om lemmat och dess användning men inte alls lika mycket om ekvivalenterna och deras användning. Vad gäller en ordbok från modersmålet till ett främmande språk är det precis tvärtom. (Svensén 2004, 18.)

2.3.3 Bilingvaliserade ordböcker

Ytterligare finns det en kombinerad ordbokstyp där alla förklaringar ges dels på det främmande språket, dels översätts alla ord och uttryck till användarens modersmål. I analogi med det föregående kan sådana ordböcker kallas L2/L2→L1-ordböcker eller bilingvaliserade ordböcker. Bilingvaliserade ordböcker kan användas för tre av de fyra huvudfunktionerna: reception av L2-text, produktion av L2-text samt översättning L2→L1. (Svensén 2004, 25.)

I Sverige finns en serie sådana ordböcker, nämligen *LEXIN*-serien. Utgående från en svensk bas har man utarbetat ordböcker för ett flertal invandrar språk och den svenska basen överförs även till övriga nordiska språk. (Svensén 2004, 25.)

2.3.4 Pappersordböcker och elektroniska ordböcker

I det här avsnittet redovisas vilka skillnader som finns mellan pappersordböcker och elektroniska ordböcker men större avseende fästs vid elektroniska ordböcker eftersom de har börjat förändra sättet man kan använda ordböcker.

Introduktionen av datorn som hjälpmedel revolutionerade det lexikografiska arbetet mot slutet av 1900-talet. Datorn blev ett vanligt lexikografiskt redigeringshjälpmedel men distributionen av de färdiga produkterna, ordböckerna själva, skedde fortfarande via tryck på papper. På 1990-talet började ordböcker publiceras i digital form och man började tala om *elektroniska ordböcker*, som motsats till traditionella pappersordböcker. (Svensén 2004, 516–517.)

Ur tekniskt perspektiv kan en elektronisk ordbok vara avsedd att användas offline eller online.

En *offline-ordbok* finns lagrad hos den enskilde användaren på persondator eller i form av en elektronisk fickordbok eller tal-/läspenna. Vanligen installeras ordboken i datorn från ett externt medium såsom cd-rom, dvd, IC-kort eller Internet. En *online-ordbok* publiceras och konsulteras på Internet (därför kallas den även Internetordbok) och informationen nås antingen via en persondator eller via en mobiltelefon. Online-ordboken är alltså inte lagrad hos den enskilde användaren utan bara styrs därifrån. Eftersom ordbokens innehåll visas på så pass olika displayer måste man ta hänsyn till storleksfaktorn vid utarbetandet av ett lämpligt gränssnitt samt vid urvalet av lämpliga funktionaliteter. (Svensén 2004, 517, 527, Toporowska Gronostaj 2005, 88–89.)

På samma sätt som pappersordboken kan offline-ordboken betraktas som en färdig produkt medan online-ordboken kan revideras och förbättras hela tiden. Några utgivare av offline-ordböcker erbjuder emellertid även en möjlighet att uppdatera ordboken på Internet. (Svensén 2004, 518, 527.)

Ur lexikografiskt perspektiv kan en elektronisk ordbok anses vara en *digitaliserad pappersordbok* eller en *elektronisk originalordbok*. Den förstnämnda ordboken är alltså en digitaliserad version av en pappersordbok men de brukar dock skilja sig från pappersversionen i olika mån vad gäller presentation och åtkomst. I det senare fallet är ordboken producerad som elektronisk ordbok från början men kan fortfarande anknyta till papperstraditionen eller vara mer innovativ. (Svensén 2004, 518.)

En av de största skillnaderna mellan elektroniska ordböcker och pappersordböcker är lagringskapaciteten. Toporowska Gronostaj (2005, 87) konstaterar att utrymmet i en elektronisk ordbok är nästan obegränsat, något som möjliggör inkludering av multimedia såsom ljud, bild och film som ett komplement till ordboks innehållet. Naturligtvis betyder den stora lagringskapaciteten också att man kan ta med flera ord och kanske ge flera exempel på användning.

Den andra viktiga skillnaden gäller ordbokens åtkomststruktur och sökningsmöjligheter. I en pappersordbok lagras informationen sekventiellt och vanligen är den enda yttre åtkomststrukturen via åtkomstalfabetet. I en elektronisk ordbok är åtkomstalfabetet och därmed makrostrukturen irrelevanta. Även mikrostrukturen, ordboksartiklarnas inre åtkomststruktur, förlorar åtminstone delvis sin betydelse, eftersom data presenteras på det sätt

och i den ordning som användaren eller användargränssnittet väljer att presentera dem. (Svensén 2004, 520, Hartmann & James 2002, viii.)

Elektroniska ordböcker kan erbjuda helt nya sökmöjligheter som är mer avancerade. Toporowska Gronostaj (2005, 89) skriver att nya sökfunktioner tillåter användaren att ”utvinna information ur ordboksartiklar på ett selektivt sätt genom att välja någon av de fördefinierade sökfunktionerna eller formulera egna söksträngar som består av kombinationer av dessa sökfunktioner.”

Förutom sökningsmöjligheterna är länkningen den andra åtkomstfaciliteten. Länkningen baserar sig på hypertext som är ett digitalt nätverk av textblock förbundna genom riktade länkar, som för sin del kallas hyperlänkar. Man kan direkt komma åt andra ordboksartiklar i samma ordbok med hjälp av hyperlänkar, då det är fråga om ordboksinterna länkar. En ordboksintern länk kan exempelvis också leda till en uttalsuppgift (ljud), till en bild eller video som stöder definitionen eller till en övningsuppgift. Ordboksexterna länkar kan leda till ytterligare information i form av t.ex. encyklopedi eller fackordbok. (Svensén 2004, 523–525, Toporowska Gronostaj 2005, 89.)

Ytterligare en fördel med elektroniska ordböcker är att man inte behöver beakta någon speciell användargrupp utan användargränssnittet kan anpassas efter användarens behov och kompetens (Svensén 2004, 526).

2.4 Ordböcker och inläring av främmande språk

Ordböcker har olika syften. När ordböcker utarbetas för att tillgodose ett nationellt, politiskt, vetenskapligt etc. kollektivs behov av att bevara information för framtiden talas det om *dokumentationslexikografi*. När man vill tillgodose individers behov av information är det fråga om *brukslexikografi*. Brukslexikografen har två uppgifter: den understödjer kommunikation, antingen inom ramen för modersmålet eller mellan modersmålet och ett främmande språk, men den understödjer också inläring av språk, antingen det egna språket eller ett främmande språk. (Svensén 2004, 1–2.)

Vad inläringen av främmande språk beträffar har den generella opinionen om ordböcker varierat mycket under tiden. Speciellt på 1960-talet och 1970-talet kritiserades tvåspråkiga (och även några av enspråkiga) ordböcker. En orsak till detta var att många ordböcker var opålitliga och inexakta. Många lärare tyckte också att eleverna var lata om de använde tvåspråkiga ordböcker; man borde ju använda olika strategier och språkkunskaper för att gissa betydelsen. (Gairns & Redman 1986, 79.)

Forskarna har ofta ignorerat ordböckerna eftersom man anser att orden inte borde inläras individuellt utan i kontexten. Även om man fortfarande poängterar från pedagogisk synpunkt att nya ord borde avkodas med hjälp av kontextuella tips är det ofta helt enkelt omöjligt. (Summers 1988, 111–112.) Tornberg (1997, 100) påstår att språkinlärare måste lära sig använda ordböcker och tillägger att kombination av gissning med hjälp av ledtrådar och av ordboksanvändning antagligen leder till optimal förståelse.

Nuförtiden har många elever ordböcker och använder dem men de är ofta tvåspråkiga fickordböcker som är inexakta. Då är det viktigt att läraren presenterar olika ordböcker och demonstrerar att en välgjord ordbok kan vara nyttigare för dem. (Gairns & Redman 1986, 81.) Lärarnas negativa inställningar till användning av ordböcker kan bero också på att elever använder tvåspråkiga fickordböcker slarvigt och antar att det finns ett ett-till-ett-förhållande mellan ord i deras eget språk och främmande språk. (Summers 1988, 112.)

Båda enspråkiga och tvåspråkiga ordböcker är till nytta vid inlärandet av ett nytt språk. Språkinlärare kan använda ordböcker som hjälpmedel vid reception samt produktion. Det är inte möjligt att lära in alla ord som man behöver under lektionerna så eleverna måste vara aktiva och slå upp obekanta ord under läsning av läxor, tidningar och litteratur. På det viset kan inläringen fortsätta även utanför klassrummet och eleven har mer autonomi och kan bestämma själv om sin språkinläring. Ordböckerna hjälper också vid kontextbunden gissning eftersom det är vanligt att ett uttryck är flertydigt och ordboken kan lösa flertydigheten. Naturligtvis kan ordboken även vara det enda hjälpmedlet ibland. Ordböcker kan alltså utgöra ett mycket värdefullt redskap för språkinläringen. (Enström 1996, 21–22, Summers 1988, 111, Gairns & Redman 1986, 79–81.)

Användning av en tvåspråkig ordbok är nödvändigt åtminstone i början av inläringen av ett främmande språk när man inte än behärskar språket bra. På mer avancerade stadier fungerar

de tvåspråkiga ordböckerna som komplement, till exempel när ordförklaringen i den enspråkiga ordboken är otillräcklig för språkinläraren. I takt med att språkfärdigheten ökar har språkinläraren större och större nytta av en enspråkig ordbok. Baxter (citerad i Enström 1996, 22) har konstaterat att om man fortsätter att använda tvåspråkiga ordböcker för länge kan det leda till att andraspråksutvecklingen försenas. (Enström 1996, 21–22.)

Alla människor inser att orden i olika språk är olika men de förstår inte att orden inte nödvändigtvis refererar till verkligheten på samma sätt och det finns inte någon direkt ett-till-ett-förhållande mellan ord i olika språk. Men man kan anta att användning av åtminstone mindre omfattande tvåspråkiga ordböcker kan förstärka en uppfattning att det verkligen föreligger ett ett-till-ett-förhållande mellan orden i modersmålet och i målspråket vilket stöder Baxters antagande. Omvänt kan man tänka att när språkfärdigheten ökar och språkinläraren uppnår en viss nivå kan han använda enspråkiga ordböcker i högre grad vilket för sin del kan förstärka inläringen. (Enström 1996, 22, 76.) Varantola (2001, 223) konstaterar att en ordboksanvändare kan använda sin tvåspråkiga ordbok bäst om han förhåller sig till dess ekvivalenter som någon slags nyckel till den betydelse som han försöker hitta till en viss kontext.

Baxter (citerad i Enström 1996, 22) tycker att språkinlärare som använder tvåspråkiga ordböcker kan sakna förmåga att ge orddefinitioner och säger att en enspråkig ordbok förevisar att definitionen är egentligen ett användbart alternativ. Ytterligare kan man tänka att när ordförklaringen i en enspråkig ordbok utnyttjas i inläringen så utökas ordförrådet, på villkor att målspråksförståelsen är tillräckligt god. (Enström 1996, 22.)

När de enspråkiga ordböckernas innehåll och språkinlärarens behov diskuteras är det nödvändigt att särskilja på språkets olika funktioner. Språkinläraren har nämligen bruk för en helt annat typ av information om ordboken används för reception (främst vid läsning) eller för produktion (främst vid skrivning). Vid reception behöver språkinläraren ordboken framför allt för att få en så exakt betydelsebeskrivning som möjligt dvs. ordboken måste definiera alla de olika betydelser som ett ord kan ha. Därmed kan det konstateras att ordboken med det största antalet lemman är den bästa vid reception. Vid produktion har man däremot antagligen redan valt ordet och då fungerar ordförklaringen som kontroll av att det valda ordets betydelse är lämplig i kontexten. Då ska det finnas detaljerad information om syntax och om möjliga ordkombinationer i ordboken. (Enström 1996, 25–26.)

2.5 Ordböksanvändning

”Olika typer av ordböcker brukas av olika typer av användare med hjälp av olika typer av strategier i samband med olika typer av språkliga aktiviteter för att söka olika typer av information som behövs i olika typer av situationer”, konstaterar Svensén (2004, 533). Detta konstaterande visar att krav på ordböckerna är nuförtiden ganska höga och man måste alltid beakta användarna.

Beaktandet av användare har inte alltid varit lika självklart. Förut medverkade ordboksutgivarnas egna uppfattningar om användarnas kompetens och behov till utformning av ordböcker och empiriska undersökningar av hur ordböcker användes kunde inte heller nyttjas eftersom sådana undersökningar inte fanns. (Svensén 2004, 533.)

Bogaards (2003, 26) rapporterar att lexikologer och lexikografer sedan 1960-talet har varit allt mer övertygade om att ordböcker ska vara utformade för vissa användargrupper och motsvara deras behov. Detta betyder att ordboken inte definieras som en källa för allt slags fakta och data om språket utan den är ett verktyg för att lösa problem som människor har när de använder ett språk. (Bogaards 2003, 26.)

Ytterligare framhäver Bogaards (2003, 26) att forskning om ordböksanvändning och -användare började först på 1980-talet och Hartmann och James (2002, viii) tillägger att ett av de främsta framstegen i lexikografi under senare år har varit fokus på användarperspektiv. Men fortfarande konstateras det ofta i litteraturen om ordböksanvändning att man inte än vet tillräckligt mycket om ordböksanvändning och -användare.

2.5.1 Användarforskning

Med hjälp av användarundersökningar försöker man förstås förbättra ordböcker. Användarforskning är en del av metalexikografi som har utvecklats kraftigt under de senaste decennierna. Användarforskningen har emellertid inriktats främst på åtskilliga inlärningsordböcker (för det mesta ordböcker för L2-inläring) som har kommit ut på

marknaden. Att man har skrivit mest om dessa ordbokstyper är inte så märkvärdigt eftersom just inlärningsordböcker har givit upphov till de flesta av innovationer på lexikografins område i slutet av 1900-talet. Ytterligare kan man säga att om man vill genomföra meningsfulla undersökningar om ordboksanvändning kan man nå försökspersoner nästan endast just i undervisningssammanhang. Ordboksanvändning bland människor som använder ordböcker i sitt arbete har forskats i bara litet och samma gäller för användning av övriga ordbokstyper t.ex. enspråkiga allmänordböcker, fackordböcker, synonymordböcker och encyklopediska ordböcker. (Svensén 2004, 533–234.)

Användarforskningen innehåller många delområden men när man gör en undersökning är de följande sakerna kanske viktigaste och allmänt godkända:

- Relationerna mellan å ena sidan olika typer av språkliga aktiviteter (reception, produktion, översättning) och å andra sidan de huvudtyper av ordböcker som används vid respektive aktivitet.
- Användarnas informationsbehov, och hur ordböckerna kan bättre uppfylla dessa behov dvs. hur ordböckerna skall utarbetas.
- Användarnas kompetens, alltså deras förmåga att finna och utnyttja den information som ordböckerna erbjuder, och hur kunskaper i ordboksanvändning kan förbättras genom utbildning. (Svensén 2004, 534–235.)

Vid det här laget tas upp två undersökningar som exempel på användarforskning.

Vid universitetet i Lyon, Frankrike undersökte Béjoint (citerad i Jackson 1991, 197) sina engelskstuderande och deras användning av enspråkiga engelska ordböcker för L2-inläring. I denna undersökning var de mest sökta informationstyperna: betydelse 87 %, syntaktisk information 53 %, synonymer 52 %, stavning 25 %, uttal 25 %, varietet 19 % och etymologi 5 %. Enström (1996, 27) kommenterar Béjoints undersökning: ”Resultatet ger alltså tydligt vid handen att även dessa studenter använder ordböcker i en huvudsakligen receptiv funktion, vid läsning och översättning, och att ordböckernas övriga informationstyper, till exempel de syntaktiska, i stor utsträckning förblir outnyttjade.”

Enström (1996, 27) sammanfattar att samtliga resultat överhuvudtaget antyder att enspråkiga ordböcker främst används för receptiva aktiviteter och bara sällan för produktiva och då nästan enbart för att kontrollera stavning.

Hartmann (1983, 196–198) undersökte studerande som studerade tyska i skolor och högskolor i England. I denna undersökning var det fråga om användning av tvåspråkiga ordböcker. Studerandena använde sina ordböcker för språkliga aktiviteter på följande sätt: översättning från och till främmande språk 90 %, läsning 83 %, uppsats- eller essäskrivning 74 %, hörförståelse (lyssnande) 19 % och diskussion (tal) 16 %. (Hartmann 1983, 196–198.)

I Hartmanns (1983, 198–199) undersökning var de mest sökta informationstyperna: betydelse 97 %, grammatik 82 %, användning i kontext 76 %, stavning 68 %, synonymer 58 %, uttal 15 % och etymologi 12 %. Om informanterna hade problem med ordboksanvändning toppade följande orsaker: betydelse finns inte 76 %, uppslagsord finns inte 61 % och ordboksartikel är oklar eller för lång 49 %. Studerandenas vanligaste förbättringsförslag var önskan om mera exempel på användning. (Hartmann 1983, 198–199.)

De forskningsmetoder som används inom användarforskningen är i stort sett desamma som brukas inom bl.a. samhälls- och beteendevetenskaperna. De viktigaste metoderna är

- Intervjuer med användarna (eller deras lärare)
- Enkäter riktade till användarna (eller deras lärare)
- Test i form av övningar som mäter användarnas kunskaper i ordboksanvändning
- Observation av konsultationsbeteende
- Protokoll över vad som händer vid användning av ordböcker. De kan vara antingen skriftliga dvs. användaren skriver dagbok eller muntliga dvs. användaren bes att tänka högt under konsultationen av en ordbok.
- Experiment där olika faktorer hålls under kontroll och användarna observeras noggrant. (Svensén 2004, 537.)

2.5.2 Användarvägledning och språkdiraktik

Det är viktigt att utveckla bättre ordböcker men det är också viktigt att ordboksanvändarna skall bli skickligare. Därför brukar man ge en användarvägledning i början av en ordbok där man vill förklara konventionerna (koder, symboler, förkortningar) som tillämpas i ordboken. Men det är ett välkänt problem är att användarvägledningar sällan konsulteras. (Svensén

2004, 542–543.) I Béjoints (citerad i Jackson 1991, 198) undersökning svarade 89 % av de undersökta studerandena att de hade läst användarvägledningen bara flyktigt eller inte alls. Hartmanns (1983, 198) undersökning visade att studerandena bara sällan studerade ordbokens användarvägledningar eller försökte lägga på minnet olika förkortningar och symboler i ordboken.

Det är alltså möjligt att användarna helt enkelt inte kan utnyttja all information som ges i en ordbok eller inte ens är medvetna om de möjligheter som erbjuds. Naturligtvis borde lexikografer och ordboksutgivare fortsätta att utarbeta mer instruktiva och läsarvänliga användarvägledningar samt förenkla ordböckernas presentationssätt. (Svensén 2004, 542–543.)

Men utbildning av ordboksanvändare (ordboksdidaktik) är också viktigt. Utbildningen kan ske i klassrum genom övningar som baserar sig på ordböckernas användarvägledningar, med hjälp av övningsböcker som ibland produceras som bilagor till ordböckerna eller genom regelbunden ordboksanvändning som en del av språkutbildningen då läraren kan ha uppsikt över elevernas framsteg. (Svensén 2004, 542–543.) Även Gairns och Redman (1986, 81) påpekar att vid inlärningsituationer borde eleverna öva användning av ordböcker och den skall vara en väsentlig del av läroplan.

3 METOD OCH MATERIAL

3.1 Forskningsmetod

I denna pro gradu-avhandling är den forskningsmetodologiska inriktningen kvantitativ och forskningsmetoden som används är en survey-undersökning. Data insamlas med hjälp av en enkät.

Kvantitativ forskning hänvisar till empirisk forskning där man kartlägger, analyserar eller förklarar forskningsområdet i form av variabler och kvantitativa förhållanden. Forskare använder vetenskapliga tekniker som kan ge kvantifierbara och även generaliserbara slutsatser. (Bell 1993, 13, Befring 1994, 14–15.)

Om man vill studera särdrag inom en population (en population är den grupp eller den kategori individer som väljs ut för en undersökning) kan det handla om en kartläggande, deskriptiv-analytisk studie – en survey-undersökning. Syftet med en survey-undersökning är att skaffa fram information som analyseras för att få fram mönster och för att kunna göra jämförelser. Samma frågor ställs till ett antal individer som utgör ett urval av populationen. (Bell 1993, 18, Befring 1994, 33.)

För att kunna påstå att urvalet är en miniatyr av populationen, dvs. för att kunna få ett i statistisk mening representativt urval ska man noggrant analysera vilka egenskaper i populationen som måste vara representativa i urvalet (Bell 1993, 19, Trost 2007, 29). Man kan emellertid använda ett tillvägagångssätt som Befring (1994, 32) kallar subjektiv urvalsmetod och Trost (2007, 31) kallar bekvämlighetsurval som innebär att forskaren använder sin bedömningsförmåga för att få fram ett rimligt representativt urval. Trost (2007, 31) nämner som exempel: ”Det kan gå till så att man som universitetslärare delar ut ett formulär till studerande på någon eller några kurser.”

I denna undersökning omfattar populationen alla studerande som studerar svenska språket vid Jyväskylä universitet vid en viss tidpunkt. Jag har försökt att nå ett rimligt representativt urval genom att insamla data under lektionerna på olika kurser i svenska.

Oftast kan survey-undersökningar besvara frågor som vad, var, hur och när men man kan sällan påvisa kausala förhållanden, alltså besvara frågor om varför, med hjälp av survey-metoden (Bell 1993, 19). Detta stämmer också med undersökningen i denna avhandling. Det insamlade materialet kartlägger ordboks-beteende och -användning men svarar inte på frågan om varför studerande använder ordböcker på ett visst sätt.

Vad gäller forskning om ordboks-användning och -användare kritiserar Bogaards (2003, 26–27) survey-undersökningar som forskningsmetod i detta sammanhang. Användarforskningen började på 1980-talet med survey-undersökningar och Bogaards påstår att det fanns flera metodologiska fel; de undersökta grupperna var inte alltid homogena eller var för små eller frågeställningarna var oklara. Ytterligare säger Bogaards att survey-undersökningar erbjuder ganska ytliga uppgifter om ordboks-användning. (Bogaards 2003, 26–27.)

Jag anser att det finns plats för survey-undersökningar som kartlägger situationen i en viss användargrupp eftersom analyserad data kan sedan väcka nya frågor och fungera som grund för vidare forskning.

I denna undersökning används en enkät som datainsamlingsmetod. Enkäten består av ett formulär vilket innehåller frågor och respondenten själv fyller i formuläret. Så kallade gruppenkäter är ganska vanliga i skolor och i andra sammanhang där människor samlas och kan lätt nås med ett frågeformulär. Frågeformuläret delas ut, besvaras och samlas in i ett sammanhang vilket betyder att man har kontroll över svarssituationen. Då kan den som sköter om distributionen och insamlandet av svaren också svara på eventuella frågor. (Ejlertsson 1996, 7–8, Trost 2007, 9–10.)

3.2 Datainsamling

Undersökningsmaterialet skaffades på våren 2008 med hjälp av en enkät. Enkäten riktades till studerande i ämnet svenska språket vid institutionen för språk vid Jyväskylä universitet. Bland informanterna fanns det studerande som har svenska som huvudämne eller som biämne och informanterna var i olika årskurser. Enkäten besvarades under lektionerna på fem olika

kurser i svenska och jag var närvarande för att ge anvisningar eller lärare på kursen var förberedd att ge instruktioner om det behövdes.

Som modell för frågeformuläret användes ett frågeformulär av R.R.K. Hartmann (1983, 199–201) men förstas bearbetades formuläret så att det var lämpligt för detta ändamål. Till exempel fanns det naturligtvis inte några frågor om elektroniska ordböcker i Hartmanns formulär. Frågeformuläret (bilaga 1) bestod av fyra bakgrundsfrågor och 31 frågor om ordboksanvändning. Frågorna om ordboksanvändning var slutna, så när som på en öppen fråga. Visserligen fanns det alternativet ”annat, vilket” i de flesta slutna frågorna.

Frågorna i formuläret kartlägger informanternas ordboksanvändning. Frågeformuläret har frågor om 1) tvåspråkiga pappersordböcker 2) enspråkiga pappersordböcker 3) tvåspråkiga elektroniska ordböcker 4) enspråkiga elektroniska ordböcker. Samma frågor ställs först om tvåspråkiga pappersordböcker, sedan om enspråkiga pappersordböcker. På samma sätt fortsätts med tvåspråkiga och enspråkiga elektroniska ordböcker. Frågorna är inte ordboksspecifika, frågorna ställs alltså generellt om en viss ordbokstyp.

Dessutom påpekas i början av frågeformuläret att formuläret innehåller separata frågor om en- och tvåspråkiga pappersordböcker samt en- och tvåspråkiga elektroniska ordböcker och att med en elektronisk ordbok avses både ordböcker som installeras på dator (t.ex. från cd-rom) och online-ordböcker på internet.

Först frågas vilka typer av ordböcker informanten använder överhuvudtaget. På grund av detta instrueras informanten att han i fortsättningen ska svara bara på de frågor som gäller ordbokstyper som han använder. Sedan följer frågorna i olika kategorier: 1) användningsställen 2) ordboksanvändning för olika språkliga aktiviteter 3) sökta informationstyper 4) problemsituationer 5) förbättringar 6) vägledning i ordboksanvändning.

Här bör dock nämnas att några informanter svarade på frågor om vissa ordbokstyper även om de inte hade kryssat i början av blanketten att de använder just denna ordbokstyp. Det kan tänkas att verbet ”använda” är litet vagt i detta sammanhang; det är möjligt att informanten har använt en viss ordbokstyp några gånger och därför tycker att han kan svara på t.ex. frågor om problemsituationer och förbättringar (såsom de flesta har gjort) även om han inte använder ordbokstypen *aktivt*. Därför har jag valt att ta med även dessa svar men bara svaren

på frågorna som handlar om problemsituationer och förbättringar eftersom det inte är meningsfullt att ta med svaren på frågorna av typen ”hur ofta” om informanten inte använder ordbokstypen aktivt.

Meningen var att kartlägga ordboksanvändningen speciellt i studiesammanhang men i frågeformuläret stod det ”En enkät till svenskstuderande om ordboksanvändning”, det fanns alltså inte någon precisering om det menades användning bara i studiesammanhang eller all möjlig användning (studier, fritid, arbete osv.). Även om frågorna i formuläret tyder på användning i studierna måste jag behandla svaren och tolka dem så att informanterna har tänkt på ordboksanvändning i sin helhet.

3.3 Analys av data

Data analyserades med PASW Statistics 18 -statistikprogram som är en programvara för bearbetning, analys och presentation av statistiska data. Först studerades enkla frekvenser (univariata fördelningar) för alla variabler i undersökningen för att kunna ange hur många och hur stor andel har svarat på ett visst sätt på en viss fråga. På det här viset får man en helhetsbild av ordboksanvändningen och man kan säga hur frekvent ett svar är. I resultatdelen presenteras de här resultaten i procent i tabeller och därtill beskrivs och tolkas resultaten i text.

Ytterligare analyserades frågorna 7-26 med t-test för oberoende urval. T-test används för att testa skillnader mellan medelvärden. Eftersom två grupper som jämfördes bestod av olika individer användes t-test för oberoende urval. Jag testade om det fanns skillnader mellan årskurserna samt om man studerade svenska som huvudämne eller biämne. Skillnaden var signifikant på 5 % -nivån. I resultatdelen rapporteras resultaten av t-testet bara för dessa delar då signifikanta skillnader finns.

4 RESULTAT

4.1 Bakgrundsuppgifter

Antalet informanter (svenskstuderandena) i denna undersökning är 55. Av dem har 35 (64 %) svenska som huvudämne och 20 (36 %) som biämne. Av informanterna är 29 (53 %) i årskurs 1, 14 (25 %) i årskurs 2, 9 (16 %) i årskurs 3 och 3 (6 %) i årskurs 4 eller fler. För t-testet omkodades denna variabel så att grupperna "årskurs 3" och "årskurs 4 eller fler" slogs samman för att bilda en större grupp av informanter. Alla informanter har dator hemma och 53 (96 %) har även internet-anslutning.

4.2 Användning av olika ordbokstyper

Först fick informanterna frågan vilka ordbokstyper de använder. Användning av olika ordbokstyper redovisas i tabell 1 nedan.

Som jag påpekade tidigare (kapitel 3.2) fanns det informanter som upplevde att de kunde svara på frågorna om en viss ordbokstyp även om de inte aktivt använde just den. Därför finns det tre kategorier i tabellen: använder, använder men inte aktivt och använder inte.

Tabell 1 Användning av olika ordbokstyper

	Använder	Använder men inte aktivt	Använder inte	Totalt (%)
Tvåspråkiga pappers-	55 (100)	0 (0)	0 (0)	55 (100)
Tvåspråkiga elektroniska	50 (91)	0 (0)	5 (9)	55 (100)
Enspråkiga pappers-	24 (44)	9 (16)	22 (40)	55 (100)
Enspråkiga elektroniska	9 (16)	7 (13)	39 (71)	55 (100)

Det framgår av tabellen att alla informanter använder tvåspråkiga pappersordböcker. Även tvåspråkiga elektroniska ordböcker är populära och nästan alla (91 %) använder dem. Enspråkiga pappersordböcker och enspråkiga elektroniska ordböcker är däremot inte så populära som man kunde tänka sig med tanke på att informanterna studerar svenska på

avancerad nivå. Av de 55 studenterna använder 44 % enspråkiga pappersordböcker aktivt och bara 16 % använder enspråkiga elektroniska ordböcker aktivt.

Att alla informanter använder tvåspråkiga pappersordböcker är inte någon överraskning. I Finland börjar man läsa svenska i grundskolan och fortsätter på andra stadiet (gymnasieutbildning och grundläggande yrkesutbildning). Jag anser att det är rimligt att anta att de som studerar svenska vid universitetet har varit intresserade av inläring av främmande språk redan tidigare. Kanske har man köpt eller börjat använda den första ordboken redan i grundskolan eller senast på gymnasiet och då är den vanligen en tvåspråkig ordbok. Därmed är man van vid att använda tvåspråkiga ordböcker och man fortsätter att använda dem när man börjar sina språkstudier vid universitetet.

Vad gäller tvåspråkiga elektroniska ordböcker har studerandena vid Jyväskylä universitet en möjlighet att använda MOT-ordböcker i universitetets nätverk när de är inloggade i universitetets datorer eller de kan t.o.m. logga in hemma (bakgrundsuppgifterna visar att nästan alla informanter (96 %) har internet-anslutning hemma) eller någon annanstans med sina användarnamn och lösenord som alla studerande har. Även om man inte har köpt egna elektroniska ordböcker har man tillgång till dem.

Urvalet av MOT-ordböcker omfattar två tvåspråkiga finsk-svensk-finska ordböcker: *MOT Ruotsi 3.0* och *MOT WSOY Ruteka 4.0*. MOT Ruotsi 3.0 är en allmänspråklig ordbok som ändå innehåller även fackspråkliga termer. Ordboken omfattar ca 110 000 svenska uppslagsord och ca 112 000 finska uppslagsord. MOT WSOY Ruteka 4.0 är ordbok för teknik och handel som innehåller sammanlagt ca 280 000 svenska och finska uppslagsord.

Man bör lägga märke till att det också finns en tvåspråkig svensk-engelsk-svensk ordbok i urvalet: *MOT Norstedts stora engelska ordbok 1.0*. De som är bra på engelska (de flesta är) eller studerar engelska som huvudämne eller biämne kan använda denna ordbok med ca 270 000 uppslagsord.

I användargränssnittet för MOT-ordböcker kan man även välja flera ordböcker då alla valda ordböcker är med i sökningen. På det sättet kan man använda en- och tvåspråkiga ordböcker samtidigt och jämföra informationen som de erbjuder. Informationen från olika källor kan förstås också komplettera varandra.

Ytterligare finns det en för alla tillgänglig bilingvaliserad ordbok på Internet: *Svensk-finskt lexikon* i Lexin-serien. Lexin-serien är gjord för invandrare i Sverige och i detta fall alltså sverigefinnar. Ordboken innehåller ca 30 000 uppslagsord och har information om uttal (ljudprov), ordböjning, ordklass och översättning. Oftast finns det också grammatikkommentarer, ordförklaringar, stilkommentarer, sakupplysningar, grammatiska konstruktioner och språkexempel.

Särskilt mot bakgrund av hur nyttiga enspråkiga ordböcker kan vara för studerande av främmande språk på avancerad nivå är andelen som använder dem liten. Det är intressant att i de fall där informanten inte har kryssat i början av frågeformuläret att han använder en viss ordbokstyp men har ändå svarat på frågorna om problemsituationer och förbättringar handlar det om enspråkiga ordböcker. Det kan tolkas så att informanterna har haft mera problem med användning av enspråkiga ordböcker och därför använder de dem inte så ofta eller har slutat använda dem efter några misslyckade konsultationer.

Förmodligen skulle studerandena ha stor nytta av presentation av enspråkiga ordböcker i början av studierna på högskolenivå. Man kunde till exempel poängtera att det finns enspråkiga pappersordböcker på institutionen för språk samt *MOT Norstedts svensk ordbok 1.0* bland MOT-ordböckerna. Men det skulle vara ännu effektivare att öva ordboksanvändning i praktiken, till exempel att lösa något språkligt problem med hjälp av en ordbok.

Nuförtiden skriver man mycket – och i samband med studierna nästan alla skriftliga uppgifter som essäer osv. – med något ordbehandlingsprogram på datorn och då är det praktiskt att använda en eller flera elektroniska ordböcker samtidigt när man skriver. Ytterligare utvecklas elektroniska ordböcker hela tiden och därmed blir kvaliteten bättre och bättre.

I början av frågeformuläret fanns det också frågor om användning av några andra ordbokstyper men det fanns inte vidare frågor om dem. Av informanterna använder 40 % tryckta fickordböcker och 6 % tryckta specialordböcker samt 7 % elektroniska specialordböcker. Det är anmärkningsvärt att bara en liten andel använder specialordböcker. Språkstuderandena läser, skriver och översätter nog inte bara allmänspråkliga utan även

fackspråkliga texter och då skulle de ha nytta av specialordböcker. Ytterligare är användning av till exempel synonymordböcker nyttigt om man vill öka sitt ordförråd.

4.3 Användningsställen

Sedan tillfrågades informanterna om var de använder olika ordbokstyper. Användningsställen för olika ordbokstyper presenteras i tabell 2. Resultaten gäller bara de informanter som använder en viss ordbokstyp aktivt och informanterna har kunnat välja flera svarsalternativ.

Tabell 2 Användningsställen för olika ordbokstyper

	Hemma	Institutionen	Biblioteket	Annat	N
Tvåspråkiga pappers-	53 (96)	30 (55)	15 (27)	2 (4)	55
Tvåspråkiga elektroniska	47 (96)	18 (37)	10 (20)	1 (2)	49
Enspråkiga pappers-	13 (54)	12 (50)	2 (8)	1 (4)	24
Enspråkiga elektroniska	9 (100)	3 (33)	3 (33)	0 (0)	9

Vad gäller tvåspråkiga pappersordböcker använder 96 % av informanterna dem hemma, 55 % vid institutionen för språk, 27 % på biblioteket och 4% på något annat ställe (en på arbetet och en när han vistas i Sverige).

Av dem som använder tvåspråkiga elektroniska ordböcker använder 96 % av informanterna dem hemma, 37 % vid institutionen för språk, 20 % på biblioteket och 2 % på något annat ställe (i samband med en fritidsaktivitet).

Av dem som använder enspråkiga pappersordböcker aktivt använder 54 % av informanterna dem hemma, 50 % vid institutionen för språk, 8 % på biblioteket och 4 % på något annat ställe (på arbetet).

Av dem som använder enspråkiga elektroniska ordböcker aktivt använder 100 % av informanterna dem hemma, 30 % vid institutionen för språk och 30 % på biblioteket.

Sammantaget använder studerandena olika ordbokstyper på olika ställen ganska aktivt. Därför är det väldigt viktigt att de har tillgång till ordböcker inte bara hemma utan också på institutionen för språk samt på biblioteket.

De här resultaten stöder uppfattningen om att man brukar äga tvåspråkiga pappersordböcker eftersom nästan alla använder dem hemma. Däremot använder man enspråkiga pappersordböcker hemma i lägre grad vilket tyder på att man inte så ofta har egna enspråkiga pappersordböcker. Även elektroniska ordböcker används mycket hemma eftersom alla har dator och nästan alla har internet-anslutning.

4.4 Ordboksanvändning för olika språkliga aktiviteter

Härnäst återges hur informanterna använder tvåspråkiga pappersordböcker och tvåspråkiga elektroniska ordböcker samt enspråkiga pappersordböcker och enspråkiga elektroniska ordböcker för olika språkliga aktiviteter.

Tabell 3 Hur ofta använder du tvåspråkiga pappersordböcker för dessa språkliga aktiviteter

	Varje vecka	Ca en gång i månaden	Sällan	Aldrig	Totalt (%)
Att läsa svensk text	22 (40)	15 (27)	15 (27)	3 (6)	55 (100)
Att översätta sv-fi	25 (45)	17 (31)	12 (22)	1 (2)	55 (100)
Att översätta fi-sv	37 (67)	13 (24)	5 (9)	0 (0)	55 (100)
Att skriva uppsats	16 (30)	22 (42)	13 (24)	2 (4)	53 (100)
Att lyssna på svenskt tal	2 (4)	5 (9)	24 (44)	24 (43)	55 (100)
Att delta i diskussion på svenska	4 (7)	4 (7)	24 (44)	23 (42)	55 (100)

Det framgår av tabellen att informanterna använder tvåspråkiga pappersordböcker mycket aktivt för att översätta från finska till svenska; 67 % använder dem varje vecka för detta ändamål. Varje vecka använder en ganska stor andel av informanterna dem också för att översätta från svenska till finska (45 %), för att läsa svenska texter (40 %) och för att skriva en uppsats eller en essä (30 %).

När det är fråga om att lyssna på svenskt tal eller att delta i en diskussion på svenska är användningen mindre frekvent. De flesta informanterna använder tvåspråkiga pappersordböcker för dessa språkliga aktiviteter bara sällan eller aldrig.

Ytterligare nämnde tre informanter någon annan aktivitet. Två av dem använder tvåspråkiga pappersordböcker för att kontrollera något ord på finska/svenska som man har kommit att tänka på och en för att skriva e-post.

Det finns också en statistiskt signifikant ($p = 0,03$) skillnad mellan studerandena i årskurs 1 och i årskurs 3 eller fler vad gäller att översätta från finska till svenska. De som är i årskurs 3 eller fler använder tvåspråkiga pappersordböcker oftare för denna språkliga aktivitet än de som är i årskurs 1.

Resultaten om användning av tvåspråkiga pappersordböcker för olika språkliga aktiviteter i denna undersökning liknar resultaten i Hartmanns (1983, 196–198) undersökning (rapporterad i kapitel 2.5.1). Kanske det finns en tendens att inlärare av främmande språk använder tvåspråkiga ordböcker likadant för olika språkliga aktiviteter oberoende av vilket språkpar det är fråga om.

Tabell 4 Hur ofta använder du tvåspråkiga elektroniska ordböcker för dessa språkliga aktiviteter

	Varje vecka	Ca en gång i månaden	Sällan	Aldrig	Totalt (%)
Att läsa svensk text	22 (44)	11 (22)	10 (20)	7 (14)	50 (100)
Att översätta sv-fi	25 (50)	12 (24)	10 (20)	3 (6)	50 (100)
Att översätta fi-sv	30 (60)	14 (28)	6 (12)	0 (0)	50 (100)
Att skriva uppsats	20 (40)	17 (34)	11 (22)	2 (4)	50 (100)
Att lyssna på svenskt tal	1 (2)	6 (12)	12 (24)	31 (62)	50 (100)
Att delta i diskussion på svenska	1 (2)	3 (6)	7 (14)	39 (78)	50 (100)

Vad gäller tvåspråkiga elektroniska ordböcker visar resultaten att 60 % av informanterna använder dem varje vecka för att översätta från finska till svenska, 50 % för att översätta från svenska till finska, 44 % för att läsa svenska texter och 40 % för att skriva en uppsats eller en essä.

Igen är användningen mindre frekvent för de två sistnämnda aktiviteterna. Största delen av informanterna använder tvåspråkiga elektroniska ordböcker för dessa språkliga aktiviteter bara sällan eller aldrig.

Det finns en statistiskt signifikant ($p = 0,027$) skillnad mellan studerandena i årskurs 1 och i årskurs 2 vad gäller att läsa svenska texter. De som är i årskurs 2 använder tvåspråkiga elektroniska ordböcker oftare för denna språkliga aktivitet än de som är i årskurs 1. Det finns en statistiskt signifikant ($p = 0,039$) skillnad till mellan studerandena i årskurs 1 och i årskurs 2 och den gäller skrivandet av uppsatser och essäer. De som är i årskurs 2 använder tvåspråkiga elektroniska ordböcker oftare för denna språkliga aktivitet än de som är i årskurs 1. Det är emellertid svårt att säga vad som orsakar dessa skillnader.

Ytterligare finns det en statistiskt signifikant ($p = 0,039$) skillnad mellan studerandena som har svenska som huvudämne eller som biämne vad beträffar deltagandet i en diskussion på svenska. De som har svenska som huvudämne använder tvåspråkiga elektroniska ordböcker oftare för denna språkliga aktivitet än de som har svenska som biämne. Kanske de som har svenska som huvudämne befinner sig oftare i sådana situationer där man diskuterar – kanske sker diskussionen t.ex. i chatt – på svenska.

Resultaten för tvåspråkiga pappersordböcker och tvåspråkiga elektroniska ordböcker är mycket likartade: när informanterna läser svenska texter, översätter från svenska till finska, översätter från finska till svenska eller skriver uppsatser och essäer, använder de nästan lika ofta tvåspråkiga pappersordböcker och tvåspråkiga elektroniska ordböcker. En förklaring för att resultaten verkligen är så pass likartade är att informanterna använder båda ordbokstyperna samtidigt.

Den språkliga aktiviteten för vilken tvåspråkiga ordböcker används mest frekvent är översättning från finska till svenska. Detta kan förklaras med att man är ”bunden” till originaltexten och försöker hitta lämpliga ekvivalenter utgående från originaltexten. När man själv skriver t.ex. en uppsats kan man friare producera text och använda omskrivningar.

Det är också värt att notera att informanterna relativt ofta använder tvåspråkiga ordböcker när de läser svenska texter som är en receptiv aktivitet och som inte kräver så mycket av

språkbrukaren (jämfört med t.ex. uppsatsskrivande som är en produktiv aktivitet och kräver mer). Detta behöver emellertid inte bero på bristfälliga kunskaper eller ett litet ordförråd utan detta kan bero på att informanterna helt enkelt läser svåra texter mycket oftare än skriver uppsatser eller essäer.

I enlighet med tidigare undersökningar uppger de flesta informanterna i denna undersökning att de bara sällan eller aldrig använder tvåspråkiga ordböcker för att lyssna på svenskt tal eller för att delta i en diskussion på svenska. Men det finns emellertid några som använder tvåspråkiga ordböcker för dessa ändamål. Här bör man minnas att ”diskussionen” nuförtiden kan ske i realtid även som skriftlig dialog t.ex. i chatt. Igen kan man konstatera att elektroniska ordböcker är behändiga då.

Tabell 5 Hur ofta använder du enspråkiga pappersordböcker för dessa språkliga aktiviteter

	Varje vecka	Ca en gång i månaden	Sällan	Aldrig	Totalt (%)
Att läsa svensk text	0 (0)	5 (21)	5 (21)	14 (58)	24 (100)
Att översätta sv-fi	0 (0)	6 (25)	11 (46)	7 (29)	24 (100)
Att översätta fi-sv	4 (17)	9 (37)	10 (42)	1 (4)	24 (100)
Att skriva uppsats	2 (8)	12 (50)	9 (38)	1 (4)	24 (100)
Att lyssna på svenskt tal	0 (0)	0 (0)	5 (21)	19 (79)	24 (100)
Att delta i diskussion på svenska	0 (0)	0 (0)	3 (13)	21 (87)	24 (100)

För de enspråkiga pappersordböckernas del visar resultaten att studerandena använder dem varje vecka bara för att översätta från finska till svenska (17 %) och för att skriva en uppsats eller en essä (8 %). För att lyssna på svenskt tal och för att delta i en diskussion på svenska använder studerandena dem bara sällan eller aldrig.

Tabell 6 Hur ofta använder du enspråkiga elektroniska ordböcker för dessa språkliga aktiviteter

	Varje vecka	Ca en gång i månaden	Sällan	Aldrig	Totalt (%)
Att läsa svensk text	2 (22)	1 (11)	3 (34)	3 (33)	9 (100)
Att översätta sv-fi	2 (22)	1 (11)	5 (56)	1 (11)	9 (100)
Att översätta fi-sv	1 (11)	2 (22)	5 (56)	1 (11)	9 (100)
Att skriva uppsats	2 (22)	1 (11)	6 (67)	0 (0)	9 (100)

Att lyssna på svenskt tal	0 (0)	0 (0)	2 (22)	7 (78)	9 (100)
Att delta i diskussion på svenska	0 (0)	0 (0)	1 (11)	8 (89)	9 (100)

Vad gäller enspråkiga elektroniska ordböcker bör man komma ihåg att antalet informanter som använder dem aktivt är ganska lågt och därför kan enskilda svar påverka den procentuella (relativa) fördelningen rätt mycket. I tabellen ser man att det finns studerande som använder enspråkiga elektroniska ordböcker varje vecka för att läsa svenska texter (22 %), för att översätta från svenska till finska (22 %), för att skriva en uppsats eller en essä (22 %) samt för att översätta från finska till svenska (11 %). För att lyssna på svenskt tal och för att delta i en diskussion på svenska använder studerandena dem bara sällan eller aldrig.

Enspråkiga pappersordböcker används mest för att översätta från finska till svenska och för att skriva uppsats. Dessa resultat indikerar kanske att de som använder enspråkiga pappersordböcker verkligen har större ordförråd och de använder enspråkiga pappersordböcker bara för att kontrollera om ordet som de redan har valt är lämpligt i kontexten.

De få informanter som använder enspråkiga elektroniska ordböcker använder dem nästan lika ofta för att läsa svenska texter, för att översätta från svenska till finska, för att översätta finska till svenska och för att skriva uppsatser eller essäer. Att det finns informanter som använder enspråkiga elektroniska ordböcker varje vecka eller varje månad kan ändå tyda på att man kan använda enspråkiga ordböcker mångsidigt för olika språkliga aktiviteter när man når ett mer avancerat stadium i inlärning av främmande språk.

När man betraktar resultaten för alla ordbokstyper är det klart att användningen av tvåspråkiga ordböcker för alla språkliga aktiviteter är mer frekvent än användningen av enspråkiga ordböcker. Det kan ändå absolut rekommenderas att studerandena börjar ersätta tvåspråkiga ordböcker med enspråkiga ordböcker när de till exempel läser svenska texter för att öka ordförrådet. Sedan kan de så småningom använda enspråkiga ordböcker för alla språkliga aktiviteter.

4.5 Sökta informationstyper

Nästa frågor i frågeformuläret reder ut vilken typ av information informanterna oftast söker i olika ordbokstyper.

Tabell 7 Hur ofta söker du följande information i tvåspråkiga pappersordböcker

	Varje vecka	Ca en gång i månaden	Sällan	Aldrig	Totalt (%)
Betydelse	46 (84)	3 (5)	5 (9)	1 (2)	55 (100)
Rättstavning	24 (44)	19 (34)	11 (20)	1 (2)	55 (100)
Grammatiska drag	26 (47)	17 (31)	11 (20)	1 (2)	55 (100)
Användning i kontext	20 (36)	24 (44)	9 (16)	2 (4)	55 (100)
Uttal	4 (7)	7 (13)	36 (66)	8 (14)	55 (100)
Stilnivå	9 (17)	20 (36)	22 (40)	4 (7)	55 (100)
Etymologi	0 (0)	0 (0)	12 (22)	43 (78)	55 (100)
Synonymer	10 (18)	25 (45)	18 (33)	2 (4)	55 (100)

Det framgår av tabellen att betydelsen är helt klart den mest sökta informationstypen i tvåspråkiga pappersordböcker; av de 55 informanterna söker 84 % ordens betydelse varje vecka. Varje vecka söker en ganska stor andel av informanterna även grammatiska drag (47 %), rättstavning (44 %) och ordets användning i kontext (36 %). Å andra sidan söker man ordens etymologi bara sällan eller aldrig. Uttalsuppgifter söker man inte heller så ofta.

Det finns en statistiskt signifikant ($p = 0,034$) skillnad mellan studerandena som har svenska som huvudämne eller som biämne vad beträffar om man ofta söker information om stilnivå. De som har svenska som huvudämne använder tvåspråkiga pappersordböcker oftare för att söka information om stilnivå än de som har svenska som biämne. Det är möjligt att de som har svenska som huvudämne fördjupar sig i sådana här nyanser i språket noggrannare än de som har svenska som biämne.

Tabell 8 Hur ofta söker du följande information i tvåspråkiga elektroniska ordböcker

	Varje vecka	Ca en gång i månaden	Sällan	Aldrig	Totalt (%)
Betydelse	34 (68)	10 (20)	6 (12)	0 (0)	50 (100)
Rättstavning	22 (44)	17 (34)	8 (16)	3 (6)	50 (100)

Grammatiska drag	20 (41)	12 (24)	14 (29)	3 (6)	49 (100)
Användning i kontext	15 (30)	17 (34)	13 (26)	5 (10)	50 (100)
Uttal	4 (8)	2 (4)	24 (48)	20 (40)	50 (100)
Stilnivå	8 (16)	16 (32)	13 (26)	13 (26)	50 (100)
Etymologi	1 (2)	1 (2)	6 (12)	42 (84)	50 (100)
Synonymer	15 (30)	13 (26)	18 (36)	4 (8)	50 (100)

I tabellen ovan presenteras de sökta informationstyperna i tvåspråkiga elektroniska ordböcker. Resultaten visar att av informanterna söker 68 % ordens betydelse varje vecka, rättstavning 44 %, grammatiska drag 41 %, användning i kontext 30 % och synonymer 30 %. I andra ändan av skalan finns etymologi samt uttal som de flesta informanterna söker sällan eller aldrig.

Allt som allt är de mest och minst sökta informationstyperna i tvåspråkiga pappersordböcker och i tvåspråkiga elektroniska ordböcker i stort sett samma. Igen kan en förklaring vara att informanterna använder båda ordbokstyperna samtidigt och konsulterar båda ordböckerna. Men det är också möjligt att informanterna upplever att tvåspråkiga elektroniska ordböcker verkligen är bara elektroniska versioner av tvåspråkiga pappersordböcker och de söker precis samma information i båda ordbokstyperna och de vet inte att de kan till exempel i Lexin-ordboken lyssna på hur man uttalar ord.

Ytterligare är resultaten av de mest och minst sökta informationstyperna likartade som i Hartmanns (1983, 196–198) undersökning (rapporterad i avsnitt 2.5.1). Detta stöder tanken om att studerandenas ordboks beteende har samma drag oberoende av vilket språkpar det är fråga om.

Tabell 9 Hur ofta söker du följande information i enspråkiga pappersordböcker

	Varje vecka	Ca en gång i månaden	Sällan	Aldrig	Totalt (%)
Betydelse	2 (8)	8 (33)	11 (46)	3 (13)	24 (100)
Rättstavning	1 (4)	7 (29)	10 (42)	6 (25)	24 (100)
Grammatiska drag	2 (8)	6 (25)	11 (46)	5 (21)	24 (100)
Användning i kontext	6 (25)	9 (38)	8 (33)	1 (4)	24 (100)
Uttal	2 (8)	3 (13)	10 (42)	9 (37)	24 (100)
Stilnivå	5 (21)	8 (33)	10 (42)	1 (4)	24 (100)
Etymologi	0 (0)	1 (4)	7 (29)	16 (67)	24 (100)

Synonymer	4 (17)	11 (46)	8 (33)	1 (4)	24 (100)
-----------	--------	---------	--------	-------	----------

För de enspråkiga pappersordböckernas del ser fördelningarna litet annorlunda ut. Som framgår av tabellen söker 25 % av informanterna ordens användning i kontext varje vecka och sedan följer stilnivå med 21 % samt synonymer med 17 %. Etymologi är emellertid den minst sökta informationstypen.

Tabell 10 Hur ofta söker du följande information i enspråkiga elektroniska ordböcker

	Varje vecka	Ca en gång i månaden	Sällan	Aldrig	Totalt (%)
Betydelse	2 (22)	2 (22)	5 (56)	0 (0)	9 (100)
Rättstavning	2 (22)	3 (34)	2 (22)	2 (22)	9 (100)
Grammatiska drag	2 (22)	1 (11)	4 (45)	2 (22)	9 (100)
Användning i kontext	3 (34)	3 (33)	3 (33)	0 (0)	9 (100)
Uttal	1 (11)	1 (11)	4 (45)	3 (33)	9 (100)
Stilnivå	3 (34)	1 (11)	2 (22)	3 (33)	9 (100)
Etymologi	1 (11)	0 (0)	4 (45)	4 (44)	9 (100)
Synonymer	2 (25)	2 (25)	4 (50)	0 (0)	8 (100)

Vad gäller enspråkiga elektroniska ordböcker ser fördelningarna ganska jämna ut. Varje vecka söker man särskilt användning i kontext (34 %) och stilnivå (34 %). Igen är etymologi den minst sökta informationstypen.

De informationstyper som man oftast söker i tvåspråkiga ordböcker ligger alltså inte lika högt på listan vad gäller enspråkiga ordböcker och överhuvudtaget verkar det vara så att informanterna inte lika ofta konsulterar enspråkiga ordböcker som tvåspråkiga ordböcker när de söker olika typer av information. Detta kan bero på att de anser enspråkiga ordböcker som källa för ytterligare information men de använder dem inte som primära källor för information. Till exempel söker de användning i kontext, stilnivå eller synonymer men inte så ofta betydelse.

Å andra sidan är det positivt att de som använder enspråkiga ordböcker vet att de har ett värdefullt hjälpmedel där de kan hitta ytterligare information, till exempel syntagmatisk och semantisk information i form av språkprov. Det skulle vara viktigt att alla språkstudierande uppmuntras att använda enspråkiga ordböcker.

4.6 Problemsituationer

Härnäst presenteras resultaten av frågorna som kartlägger eventuella problemsituationer som informanterna har haft när de använder ordböcker.

Tabell 11 Hur ofta hamnar du i en situation där du inte hittar den information du söker i en viss ordbokstyp

	Ofta	Ibland	Sällan	Aldrig	Totalt (%)
Tvåspråkiga pappers-	6 (11)	37 (67)	12 (22)	0 (0)	55 (100)
Tvåspråkiga elektroniska	23 (46)	19 (38)	8 (16)	0 (0)	50 (100)
Enspråkiga pappers-	2 (6)	14 (42)	17 (52)	0 (0)	33 (100)
Enspråkiga elektroniska	1 (7)	3 (22)	9 (64)	1 (7)	14 (100)

När informanterna använder tvåspråkiga pappersordböcker hamnar 11 % av dem ofta i en situation där de inte hittar den information som de söker, 67 % ibland och 22 % sällan. När det är fråga om tvåspråkiga elektroniska ordböcker är motsvarande procenttal 46 % ofta, 38 % ibland och 16 % sällan. För de enspråkiga pappersordböckernas del är procenttalen 6 % ofta, 42 % ibland och 52 % sällan. Vad gäller enspråkiga elektroniska ordböcker hamnar 7 % av informanterna i en sådan situation ofta, 22 % ibland, 64 % sällan och 7 % aldrig.

Det finns en statistiskt signifikant ($p = 0,042$) skillnad mellan studerandena i årskurs 1 och i årskurs 2 vad gäller att hamna i en situation där man inte hittar den information som man söker i tvåspråkiga pappersordböcker. De som är i årskurs 2 hamnar oftare i sådana situationer än de som är i årskurs 1. Det finns en statistiskt signifikant ($p = 0,047$) skillnad till mellan studerandena i årskurs 1 och i årskurs 2 och den gäller att hamna i en situation där man inte hittar den information som man söker i enspråkiga pappersordböcker. De som är i årskurs 2 hamnar oftare i sådana situationer än de som är i årskurs 1. Men det är svårt att säga vad skillnaderna kan bero på.

Om man använder tvåspråkiga ordböcker verkar man oftare hamna i en situation där man inte hittar den information som man söker än om man använder enspråkiga ordböcker. Speciellt med tvåspråkiga elektroniska ordböcker har man ofta svårigheter att hitta den sökta informationen. Enspråkiga ordböcker upplevs som pålitliga i högre grad.

Dessa resultat är i själva verket inte alls märkvärdiga eftersom enspråkiga ordböcker innehåller exaktare uppgifter om till exempel ordets användningsområde, kollokationer, idiom och stilnivå. Om man är språkstudierande vid universitetet behöver man verkligen dessa uppgifter i sina studier.

Något som kan påverka att informanterna har svårigheter med tvåspråkiga elektroniska ordböcker är gratis online-ordböcker. Det finns många online-ordböcker eller ordlistor som inte är bearbetade av lexikografer och de kan vara av varierande kvalitet. Man ska alltså vara litet kritisk vad gäller gratis online-ordböcker och leta efter bättre alternativ om ordboken som man använder ständigt resulterar i misslyckade konsultationer.

Sedan behandlas litet närmare vilka orsaker som finns till att informanterna inte hittar den information som de söker i en viss ordbokstyp.

Tabell 12 Hur ofta har du inte hittat den information som du söker i tvåspråkiga pappersordböcker på grund av följande orsaker

	Ofta	Ibland	Sällan	Aldrig	Totalt (%)
Uppslagsord finns inte	11 (20)	31 (56)	11 (20)	2 (4)	55 (100)
Ordförklaring är oklar/för lång	1 (2)	13 (24)	26 (47)	15 (27)	55 (100)
Förkortningar/symboler är svårtolkade	1 (2)	10 (18)	23 (42)	21 (38)	55 (100)
Grammatiska beteckningar är oklara	1 (2)	9 (17)	27 (50)	17 (31)	54 (100)
Uttalsuppgift är bristfällig/saknas	9 (16)	14 (26)	21 (38)	11 (20)	55 (100)
Inte tillräckligt med exempel på användning i kontext	30 (55)	22 (40)	3 (5)	0 (0)	55 (100)

Det framgår av tabellen att informanterna anser att det största problemet med tvåspråkiga pappersordböcker oftast är att det inte finns tillräckligt med exempel på ordets användning i kontext. Orsaken som klart finns på andra platsen är att uppslagsordet inte finns i ordboken.

Däremot upplever informanterna mestadels bara sällan eller aldrig att grammatiska beteckningar är oklara, förkortningar eller symboler är svårtolkade eller ordförklaringar är

oklara eller för långa. Om uttalsuppgifter är brisfälliga eller inte delade åsikter mest och fördelningarna är relativt jämna.

Tabell 13 Hur ofta har du inte hittat den information som du söker i tvåspråkiga elektroniska ordböcker på grund av följande orsaker

	Ofta	Ibland	Sällan	Aldrig	Totalt (%)
Uppslagsord finns inte	25 (50)	16 (32)	9 (18)	0 (0)	50 (100)
Ordförklaring är oklar/för lång	0 (0)	7 (14)	26 (52)	17 (34)	50 (100)
Förkortningar/symboler är svårtolkade	1 (2)	5 (10)	26 (52)	18 (36)	50 (100)
Grammatiska beteckningar är oklara	2 (4)	10 (20)	23 (46)	15 (30)	50 (100)
Uttalsuppgift är bristfällig/saknas	19 (38)	7 (14)	15 (30)	9 (18)	50 (100)
Inte tillräckligt med exempel på användning i kontext	25 (50)	17 (34)	7 (14)	1 (2)	50 (100)

Resultaten visar att informanterna ofta tycker att det är problematiskt att det inte finns tillräckligt med exempel på ordens användning i kontext eller att uppslagsordet inte finns i tvåspråkiga elektroniska ordböcker. De tycker även relativt ofta att uttalsuppgifter är brisfälliga.

Däremot anser största delen av informanterna bara sällan eller aldrig att grammatiska beteckningar är oklara, förkortningar eller symboler är svårtolkade eller ordförklaringar är oklara eller för långa.

När det är fråga om tvåspråkiga pappersordböcker är det omöjligt att förse dem med stora mängder av exempel på ordens användning i kontext på grund av den begränsade lagringskapaciteten men däremot kan man förbättra tvåspråkiga elektroniska ordböcker i detta avseende mycket i framtiden eftersom lagringskapaciteten är nästan obegränsad. Detsamma gäller antalet uppslagsord i ordböcker. I elektroniska ordböcker borde man också utveckla uttalsuppgifter och ha till och med ljudprov.

Ytterligare ger dessa resultat stöd till uppfattningen att studerandena är vana vid att använda tvåspråkiga ordböcker eftersom de inte så ofta anser att grammatiska beteckningar, förkortningar, symboler eller ordförklaringar som ges i tvåspråkiga ordböcker är oklara.

Tabell 14 Hur ofta har du inte hittat den information som du söker i enspråkiga pappersordböcker på grund av följande orsaker

	Ofta	Ibland	Sällan	Aldrig	Totalt (%)
Uppslagsord finns inte	0 (0)	11 (33)	18 (55)	4 (12)	33 (100)
Ordförklaring är oklar/för lång	2 (6)	16 (50)	9 (28)	5 (16)	32 (100)
Förkortningar/symboler är svårtolkade	0 (0)	18 (55)	10 (30)	5 (15)	33 (100)
Grammatiska beteckningar är oklara	0 (0)	12 (37)	14 (42)	7 (21)	33 (100)
Uttalsuppgift är bristfällig/saknas	1 (3)	9 (27)	14 (43)	9 (27)	33 (100)
Inte tillräckligt med exempel på användning i kontext	4 (12)	10 (30)	16 (49)	3 (9)	33 (100)

Av resultaten framgår att en ganska stor andel av informanterna anser att det inte finns tillräckligt med exempel på ordets användning i kontext och att ordförklaringarna kan vara oklara eller för långa i enspråkiga pappersordböcker. Ganska många upplever också att förkortningar och symboler ibland är svårtolkade. Däremot har man inte så stora problem med att hitta rätta uppslagsord, med grammatiska beteckningar eller med uttalsuppgifter.

Tabell 15 Hur ofta har du inte hittat den information som du söker i enspråkiga elektroniska ordböcker på grund av följande orsaker

	Ofta	Ibland	Sällan	Aldrig	Totalt (%)
Uppslagsord finns inte	1 (6)	8 (50)	7 (44)	0 (0)	16 (100)
Ordförklaring är oklar/för lång	0 (0)	3 (19)	13 (81)	0 (0)	16 (100)
Förkortningar/symboler är svårtolkade	0 (0)	4 (25)	9 (56)	3 (19)	16 (100)
Grammatiska beteckningar är oklara	0 (0)	2 (13)	12 (75)	2 (12)	16 (100)
Uttalsuppgift är bristfällig/saknas	0 (0)	5 (31)	9 (56)	2 (13)	16 (100)
Inte tillräckligt med exempel på användning i kontext	1 (7)	5 (31)	9 (56)	1 (6)	16 (100)

Det framgår av tabellen att en ganska stor andel av informanterna har hamnat i en situation då de inte hittar ett uppslagsord i elektroniska ordböcker. Även relativt många anser att de inte

har hittat tillräckligt med exempel på ordens användning i kontext. Vanligtvis har man bara sällan eller aldrig problem på grund av att grammatiska beteckningar är oklara, ordförklaringar är oklara eller för långa, förkortningar och symboler är svårtolkade eller uttalsuppgift är bristfällig.

Gemensamt för alla fyra ordbokstyper är att användarna inte hittar tillräckligt med exempel på användning i dem, något som nog är ett vanligt klagomål, men detta kommer fram speciellt i samband med tvåspråkiga ordböcker. Om man använder enspråkiga ordböcker är situationen litet bättre.

Om man jämför alla fyra ordbokstyper tycks de enspråkiga pappersordböckerna vara mest pålitliga vad beträffar att man verkligen har en chans att hitta det sökta ordet. I detta avseende är informanterna mest missnöjda med tvåspråkiga elektroniska ordböcker. Som jag har påpekat tidigare kan gratis online-ordböcker av dålig kvalitet vara en orsak till detta.

När det är fråga om enspråkiga pappersordböcker är det intressant att en ganska stor andel av informanterna ibland tycker att ordförklaringar är oklara eller för långa och att förkortningar och symboler ibland är svårtolkade. Jag anser att dessa resultat igen reflekterar det faktum att studerandena är vana vid att använda tvåspråkiga ordböcker men inte enspråkiga ordböcker.

4.7 Förbättringar

Informanterna fick även ta ställning till hur mycket de skulle förbättra ordböckerna med tanke på vissa egenskaper.

Tabell 16 Hur mycket skulle du förbättra tvåspråkiga pappersordböcker med tanke på följande egenskaper

	Väldigt mycket	Ganska mycket	I någon mån	Inte alls	Totalt (%)
Layout	1 (2)	6 (11)	26 (47)	22 (40)	100 (55)
Uteslutande av onödig information	0 (0)	3 (5)	23 (42)	29 (53)	100 (55)
Förbättring av definitioner	2 (4)	24 (44)	23 (43)	5 (9)	100 (54)

Utökning av exempel på användning	29 (53)	18 (33)	7 (12)	1 (2)	100 (55)
Markering av stilnivå	11 (20)	15 (27)	27 (49)	2 (4)	100 (55)
Hänvisningar till andra ställen i ordboken	5 (9)	10 (19)	28 (52)	11 (20)	100 (54)

I fråga om de tvåspråkiga pappersordböckerna anser största delen av informanterna att den viktigaste förbättringen är utökning av exempel på ordens användning. Det skulle också vara viktigt att bättre markera stilnivån och förbättra definitionerna. Det är inte så viktigt att utesluta onödig information, förbättra layout eller förbättra hänvisningar till andra ställen i ordboken.

Tabell 17 Hur mycket skulle du förbättra tvåspråkiga elektroniska ordböcker med tanke på följande egenskaper

	Väldigt mycket	Ganska mycket	I någon mån	Inte alls	Totalt (%)
Layout	4 (8)	9 (19)	29 (59)	7 (14)	100 (49)
Uteslutande av onödig information	0 (0)	3 (6)	18 (37)	28 (57)	100 (49)
Förbättring av definitioner	18 (37)	15 (31)	15 (30)	1 (2)	100 (49)
Utökning av exempel på användning	29 (59)	13 (27)	5 (10)	2 (4)	100 (49)
Markering av stilnivå	20 (41)	10 (20)	18 (37)	1 (2)	100 (49)
Hänvisningar (länkar) till andra ställen i ordboken	5 (10)	14 (29)	25 (51)	5 (10)	100 (49)
Hänvisningar (länkar) till externa källor	5 (10)	13 (27)	21 (43)	10 (20)	100 (49)
Användargränssnittets användbarhet	7 (14)	15 (31)	18 (37)	9 (18)	100 (49)

Det framgår av tabellen att största delen av informanterna skulle vilja utöka exemplen på ordens användning, förbättra definitioner samt markera stilnivå bättre i tvåspråkiga elektroniska ordböcker. Ganska många anser att man ska förbättra användargränssnittets användbarhet, hänvisningar (länkar) till andra ställen i ordboken och hänvisningar (länkar) till externa källor. Däremot är det inte så viktigt att utesluta onödig information och förbättra layouten.

Tabell 18 Hur mycket skulle du förbättra enspråkiga pappersordböcker med tanke på följande egenskaper

	Väldigt mycket	Ganska mycket	I någon mån	Inte alls	Totalt (%)
Layout	3 (9)	12 (37)	13 (39)	5 (15)	100 (33)
Uteslutande av onödig information	0 (0)	3 (9)	18 (55)	12 (36)	100 (33)
Förbättring av definitioner	1 (3)	14 (42)	17 (52)	1 (3)	100 (33)
Utökning av exempel på användning	9 (27)	13 (40)	9 (27)	2 (6)	100 (33)
Markering av stilnivå	4 (12)	13 (41)	13 (41)	2 (6)	100 (32)
Hänvisningar till andra ställen i ordboken	3 (9)	5 (16)	20 (63)	4 (12)	100 (32)

När det är fråga om enspråkiga pappersordböcker anser största delen av informanterna att den viktigaste förbättringen är utökning av exempel på ordens användning men bättre markering av stilnivå, tydligare layout och förbättring av definitioner är också viktiga. Det är inte så viktigt att utesluta onödig information eller hänvisa till andra ställen i ordboken.

Tabell 19 Hur mycket skulle du förbättra enspråkiga elektroniska ordböcker med tanke på följande egenskaper

	Väldigt mycket	Ganska mycket	I någon mån	Inte alls	Totalt (%)
Layout	0 (0)	5 (31)	9 (56)	2 (13)	100 (16)
Uteslutande av onödig information	0 (0)	2 (13)	6 (37)	8 (50)	100 (16)
Förbättring av definitioner	1 (6)	7 (44)	8 (50)	0 (0)	100 (16)
Utökning av exempel på användning	3 (19)	8 (50)	5 (31)	0 (0)	100 (16)
Markering av stilnivå	1 (6)	6 (38)	8 (50)	1 (6)	100 (16)
Hänvisningar (länkar) till andra ställen i ordboken	0 (0)	7 (44)	8 (50)	1 (6)	100 (16)
Hänvisningar (länkar) till externa källor	0 (0)	6 (37)	7 (44)	3 (19)	100 (16)
Användargränssnittets användbarhet	0 (0)	7 (44)	8 (50)	1 (6)	100 (16)

Resultaten visar att de flesta informanterna vill utöka exempel på ordens användning och sedan följer även förbättring av definitioner. Ganska många vill gärna ha bättre markering av

stilnivå och förbättra användargränssnittets användbarhet, hänvisningar (länkar) till andra ställen i ordboken och hänvisningar (länkar) till externa källor.

I frågan om orsaker till att man inte hittar den information som man söker var den vanligaste orsaken att det inte finns tillräckligt med exempel på användning i kontext. I enlighet med detta är utökning av exempel på ordens användning det vanligaste förbättringsförslaget för alla ordbokstyper.

Att ganska många informanter för de elektroniska ordböckernas del vill ha förbättringar i användargränssnittets användbarhet visar att det finns plats för förbättringar på detta område men det är också möjligt att informanterna kanske inte än är helt vana vid att använda elektroniska ordböcker. Att informanterna också vill förbättra hänvisningar (länkar) till andra ställen i ordboken och hänvisningar (länkar) till externa källor visar att informanterna ändå är medvetna om att en bra elektronisk ordbok borde ha länkar som lätt leder till ytterligare information.

Enspråkiga – speciellt enspråkiga pappersordböcker – ordböcker tycks vara knepigast att använda med tanke på layout. En förklaring för detta kan igen vara att man inte är van vid att använda dem.

Det är också värt att notera att studerandena gärna skulle vilja ha tydligare markering av stilnivå i varje ordbokstyp. Det är förståeligt med tanke på att språkstuderandena skriver olika texttyper där nyanserna är betydelsefulla.

4.8 Användarvägledning

Till slut ställdes informanterna frågor om användarvägledning. Alla informanter svarade på frågorna.

Av informanterna har 49 % fått vägledning i ordboksanvändning någon gång. På frågan om informanterna studerar användarinstruktioner i början av ordböcker svarade 62 % nekande och på samma sätt svarade 62 % nekande på frågan om de försöker lägga på minnet olika

förkortningar och symboler i ordböcker. Så på samma sätt som i Béjoints (citerad i Jackson 1991, 198) undersökning och i Hartmanns (1983, 198) undersökning tycks det vara så att informanterna i denna undersökning inte utnyttjar – eller kan utnyttja – all information som ges i en ordbok.

På frågan om man rekommenderade en viss ordbok när informanterna började sina studier vid universitetet svarade 98 % av informanterna jakande.

Sedan fick informanterna frågan om man borde undervisa mer i användning av olika ordbokstyper vid universitetet och 47 % svarade jakande. Det var även möjligt att motivera svaret. Av de 23 som motiverade sitt svar antydde 65 % att de skulle vilja lära sig ordboksanvändning i praktiken. Det kom ändå fram i svaren att denna praktiska användarvägledning inte behöver vara t.ex. en hel kurs i ordboksanvändning utan det räcker med en kort och koncis presentation av olika ordbokstyper som efterföljs av några praktiska övningar. Av informanterna önskade 30 % särskilt att man skulle presentera och ge undervisning i användning av elektroniska ordböcker och 22 % att man skulle berätta om enspråkiga ordböcker och deras användning.

Ytterligare nämndes att man borde berätta om olika alternativ som finns till buds, var man kan hitta olika ordböcker och om förkortningar och deras betydelse.

Enligt dessa resultat räcker det inte att man bara rekommenderar vissa ordböcker vid universitetet (även om det också är viktigt) utan man ska öva ordboksanvändning med hjälp av uppgifter på lektionerna. Ändå kommer det fram i de öppna svaren att det inte ska ta oproportionerligt mycket tid eftersom ordböckerna trots allt är bara ett hjälpmedel och ett sätt att lära sig ord.

Tidigare kom det även fram att studerandena har svårigheter med att hitta den sökta informationen speciellt i tvåspråkiga elektroniska ordböcker. En orsak till detta kan vara att de använder någon gratis online-ordbok som är av dålig kvalitet. Då skulle det vara viktigt att man arrangerar användarvägledning och berättar om de ordböcker som är lämpliga för språkstudier och som är av tillräckligt god kvalitet på avancerad nivå. Förmodligen skulle språkstudier ha stor nytta av alla de ovannämnda aktiviteterna.

5 SAMMANFATTNING

Syftet med den föreliggande pro gradu-avhandlingen har varit att undersöka hur svenskstuderande vid Jyväskylä universitet använder tvåspråkiga och enspråkiga, både tryckta och elektroniska, svenska ordböcker. Jag är intresserad av detta tema därför att jag anser att man inte brukar fästa något större avseende vid ordböksanvändning i samband med inläring av främmande språk även om ordböckerna kan utgöra en mycket viktig resurs i språkinläringen.

Forskningsmetoden som användes var en survey-undersökning och data insamlades med hjälp av en enkät våren 2008. Det var fråga om en så kallad gruppenkät som är en ganska vanlig datainsamlingsmetod i skolor och i andra sammanhang där människor samlas och lätt kan nås med ett frågeformulär. Sammanlagt 55 svenskstuderande fyllde i ett frågeformulär som innehöll fyra bakgrundsfrågor och 31 frågor om ordböksanvändning. De insamlade data analyserades med kvantitativa metoder.

Det kan vara svårt att generalisera resultaten som man får fram med hjälp av användarforskning och därför är det viktigt att samla information om olika språkpar, olika användare osv. för att kunna konstatera om det finns drag eller problem som är kännetecknande för ett visst språkpar eller en viss användargrupp. Denna undersökning har kartlagt situationen bland finska studerande som använder en- och tvåspråkiga svenska ordböcker och de analyserade data kan fungera som grund för vidare forskning.

Resultaten visar att alla informanter använder tvåspråkiga pappersordböcker och att nästan alla informanter använder tvåspråkiga elektroniska ordböcker. Enspråkiga pappersordböcker och enspråkiga elektroniska ordböcker är däremot inte så populära vilket är något överraskande med tanke på att informanterna studerar svenska på avancerad nivå. Såsom det har konstaterats redan tidigare erbjuder speciellt de moderna enspråkiga ordböckerna en stor mängd information om olika egenskaper i språket, t.ex. morfologi, syntax och semantik. Med hänsyn till detta skulle det vara ytterst viktigt att universitetsstuderande som är på avancerad nivå i sin språkinläring skulle använda enspråkiga ordböcker för de kan dra stor nytta av detta.

Olika ordbokstyper har sina styrkor och svagheter. Det är alltså viktigt att man kan välja den rätta ordbokstypen för en viss språklig aktivitet. Resultaten av denna undersökning om användning av tvåspråkiga pappersordböcker och tvåspråkiga elektroniska ordböcker för olika språkliga aktiviteter tyder emellertid på att man använder dem samtidigt vilket ju är bra eftersom man då kan jämföra informationen som olika källor erbjuder.

Enligt denna undersökning kompletterar olika ordbokstyper varandra. Om någonting upplevs som problematiskt i en ordbokstyp – om det till exempel är svårt att hitta en viss information – upplevs det inte lika frekvent som problem i en annan ordbokstyp. Detta visar att det skulle vara väldigt viktigt att studerandena skulle använda olika ordbokstyper mångsidigt. Studerandena borde veta vilka informationstyper som kan hittas bäst och lättast i olika ordböcker. Användarvägledningen kan hjälpa med detta. Resultaten i denna undersökning som helhet visar att språkstuderandena ofta är i behov av användarvägledning i ordboksanvändning.

Vad gäller framtiden är den intressanta frågan hur elektroniska ordböcker kommer att utvecklas. Om de bearbetas i samarbete mellan lexikografer och IT-experter blir både kvaliteten och användarvänligheten säkert bra. Redan nu skriver man mycket på datorn och kommunicerar via digitala medier (e-post, chat) och då kan man utnyttja elektroniska ordböcker samtidigt. I framtiden är elektroniska fickordböcker och ordboksapplikationer på mobiltelefoner kanske helt vanliga hjälpmedel som man alltid har med sig.

6 LITTERATUR

Befring, E. (1994). *Forskningsmetodik och statistik*. Lund: Studentlitteratur.

Bell, J. (1993). *Introduktion till forskningsmetodik*. Lund: Studentlitteratur.

Bogaards, P. (2003). Uses and users of dictionaries. I: van Sterkenburg, P. (red.), *A Practical Guide to Lexicography*. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 26–33.

Ejlertsson, G. (1996). *Enkäten i praktiken – en handbok i enkätmetodik*. Lund: Studentlitteratur.

Enström, I. (1996). *Klara verba. Andraspråkinlärares verbanvändning i svenskan*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.

Gairns, R. & Redman, S. (1986). *Working with Words. A guide to teaching and learning vocabulary*. Cambridge: Cambridge University Press.

Hartmann, R. R. K. & James, G. (2002). *Dictionary of Lexicography*. [Elektronisk bok]. Taylor & Francis e-Library.

Hartmann, R. R. K. (1983). The bilingual learner's dictionary and its uses. *Multilingua*, 2-4 (1983), 195–201.

Jackson, H. (1991). *Words and their meaning*. Tredje upplagan. London: Longman.

Karlsson, F. (2004). *Yleinen kielitiede*. Helsinki: Yliopistopaino Kustannus.

Landau, S. I. (1984). *Dictionaries. The Art and Craft of Lexicography*. Cambridge: Cambridge University Press.

McArthur, T. (1988). *Worlds of Reference*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Summers, D. (1998). The role of dictionaries in language learning. I Carter, R. & McCarthy, M., *Vocabulary and Language Teaching*. New York: Longman, 111–125.
- Svensén, B. (2004). *Handbok i lexikografi. Ordböcker och ordboksarbete i teori och praktik*. Andra upplagan. Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag.
- Tarp, S. (2008). *Lexicography in the Borderland between Knowledge and Non-Knowledge. General Lexicographical Theory with Particular Focus on Learner's Lexicography*. Lexicographic Series Major 134. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- Toporowska Gronostaj, M. (2005). Elektroniska ordböcker i Sverige: nutid och framtid. *LexicoNordica 12*, 87–107.
- Tornberg, U. (1997). *Språkdidaktik*. Malmö: Gleerups Förlag.
- Trost, J. (2007). *Enkätboken*. Tredje upplagan. Lund: Studentlitteratur.
- Varantola, K. (2001). Sanakirjoista ja sanakirjojen käyttäjästä. I Oittinen, R. & Mäkinen, P. (red.), *Alussa oli käännös*. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy, 215–238.

7 BILAGOR

Bilaga 1 : Frågeformuläret

Hei!

Olen Jyväskylän yliopiston opiskelija ja teen pro gradu-tutkielmaani ruotsin opiskelijoiden sanakirjojen käytöstä. Toivon, että vastaat tämän kyselylomakkeen jokaiseen kysymykseen huolellisesti. Käsittelen vastaukset ehdottoman luottamuksellisesti. Kiitos vastauksistasi jo etukäteen!

Terveisin,
Sari Ohranen

Taustakysymykset

Onko ruotsi...

1. Pääaineesi
2. Sivuaineesi

Kuinka kauan olet opiskellut ruotsia yliopistossa?

1. Yhden vuoden
2. Kaksi vuotta
3. Kolme vuotta
4. Neljä vuotta tai enemmän

Onko sinulla kotona käytettävissä tietokone?

1. Kyllä
2. Ei

Jos on, onko kotitietokoneessa internet-yhteys?

1. Kyllä
2. Ei

Huomaathan, että kyselylomakkeessa on erillisiä kysymyksiä koskien kaksi- ja yksikielisiä paperisia sanakirjoja sekä kaksi- ja yksikielisiä elektronisia sanakirjoja! Elektronisella sanakirjalla tarkoitetaan sekä koneelle asennettavia (esim. CD-ROMilta) sanakirjoja että internetin online-sanakirjoja.

Sanakirjat

1. Millaisia **paperisia** sanakirjoja käytät? Voit ympyröidä useamman vaihtoehdon.

- 1) Kaksikielisiä sanakirjoja (suomi-ruotsi-suomi)
 - 2) Yksikielisiä sanakirjoja (ruotsinkielinen sana selitetty ruotsiksi)
 - 3) Taskusanakirjoja
 - 4) Erikoissanakirjoja (esim. synonyymisanakirja, erityisalan sanakirja)
- Millaisia? _____

2. Millaisia **elektronisia** sanakirjoja käytät? Voit ympyröidä useamman vaihtoehdon.

- 1) Kaksikielisiä sanakirjoja (suomi-ruotsi-suomi)
 - 2) Yksikielisiä sanakirjoja (ruotsinkielinen sana selitetty ruotsiksi)
 - 3) Erikoissanakirjoja (esim. synonyymisanakirja, erityisalan sanakirja)
- Millaisia? _____

Sanakirjojen käyttöpaikka

3. Missä käytät **paperisia kaksikielisiä** sanakirjoja? Voit ympyröidä useamman vaihtoehdon.

- 1) Kotona
- 2) Yliopistolla, laitoksella
- 3) Yliopistolla, kirjastolla
- 4) Muualla, missä? _____

4. Missä käytät **paperisia yksikielisiä** sanakirjoja? Voit ympyröidä useamman vaihtoehdon.

- 1) Kotona
- 2) Yliopistolla, laitoksella
- 3) Yliopistolla, kirjastolla
- 4) Muualla, missä? _____

5. Missä käytät **elektronisia kaksikielisiä** sanakirjoja? Voit ympyröidä useamman vaihtoehdon.

- 1) Kotona
- 2) Yliopistolla, laitoksella

- 3) Yliopistolla, kirjastolla
4) Muualla, missä? _____

6. Missä käytät **elektronisia yksikielisiä** sanakirjoja? Voit ympyröidä useamman vaihtoehdon.

- 1) Kotona
2) Yliopistolla, laitoksella
3) Yliopistolla, kirjastolla
4) Muualla, missä? _____

Käyttö eri toimintoihin

7. Miten usein käytät **paperista kaksikielistä** sanakirjaa seuraaviin toimintoihin? Ympyröi yksi vaihtoehto jokaisen esimerkin kohdalta.

- 1) lähes päivittäin
2) ainakin kerran viikossa
3) n. kerran kuukaudessa
4) harvoin
5) en koskaan

1) Ruotsinkielisen tekstin lukeminen	1	2	3	4	5
2) Kääntäminen ruotsi-suomi	1	2	3	4	5
3) Kääntäminen suomi-ruotsi	1	2	3	4	5
4) Ruotsinkielisen esseen/aineen kirjoittaminen	1	2	3	4	5
5) Ruotsinkielisen puheen kuunteleminen	1	2	3	4	5
6) Ruotsinkieliseen keskusteluun osallistuminen	1	2	3	4	5
7) Muu, mikä? _____	1	2	3	4	5

8. Miten usein käytät **paperista yksikielistä** sanakirjaa seuraaviin toimintoihin? Ympyröi yksi vaihtoehto jokaisen esimerkin kohdalta.

- 1) lähes päivittäin
2) ainakin kerran viikossa
3) n. kerran kuukaudessa
4) harvoin
5) en koskaan

1) Ruotsinkielisen tekstin lukeminen	1	2	3	4	5
2) Kääntäminen ruotsi-suomi	1	2	3	4	5
3) Kääntäminen suomi-ruotsi	1	2	3	4	5

4) Ruotsinkielisen esseen/aineen kirjoittaminen	1	2	3	4	5
5) Ruotsinkielisen puheen kuunteleminen	1	2	3	4	5
6) Ruotsinkieliseen keskusteluun osallistuminen	1	2	3	4	5
7) Muu, mikä? _____	1	2	3	4	5

9. Miten usein käytät **elektronista kaksikielistä** sanakirjaa seuraaviin toimintoihin? Ympyröi yksi vaihtoehto jokaisen esimerkin kohdalta.

	1) lähes päivittäin		4) harvoin		
	2) ainakin kerran viikossa		5) en koskaan		
	3) n. kerran kuukaudessa				
1) Ruotsinkielisen tekstin lukeminen	1	2	3	4	5
2) Kääntäminen ruotsi-suomi	1	2	3	4	5
3) Kääntäminen suomi-ruotsi	1	2	3	4	5
4) Ruotsinkielisen esseen/aineen kirjoittaminen	1	2	3	4	5
5) Ruotsinkielisen puheen kuunteleminen	1	2	3	4	5
6) Ruotsinkieliseen keskusteluun osallistuminen	1	2	3	4	5
7) Muu, mikä? _____	1	2	3	4	5

10. Miten usein käytät **elektronista yksikielistä** sanakirjaa seuraaviin toimintoihin? Ympyröi yksi vaihtoehto jokaisen esimerkin kohdalta.

	1) lähes päivittäin		4) harvoin		
	2) ainakin kerran viikossa		5) en koskaan		
	3) n. kerran kuukaudessa				
1) Ruotsinkielisen tekstin lukeminen	1	2	3	4	5
2) Kääntäminen ruotsi-suomi	1	2	3	4	5
3) Kääntäminen suomi-ruotsi	1	2	3	4	5
4) Ruotsinkielisen esseen/aineen kirjoittaminen	1	2	3	4	5

5) Ruotsinkielisen puheen kuunteleminen	1	2	3	4	5
6) Ruotsinkieliseen keskusteluun osallistuminen	1	2	3	4	5
7) Muu, mikä? _____	1	2	3	4	5

Käyttötarkoitus

11. Kuinka usein etsit seuraavia tietoja **paperisista kaksikielisistä** sanakirjoista?

	1) lähes päivittäin		4) harvoin		
	2) ainakin kerran viikossa		5) en koskaan		
	3) n. kerran kuukaudessa				
1) Sanan merkitys	1	2	3	4	5
2) Sanan oikeinkirjoitus	1	2	3	4	5
3) Sanan kieliopilliset piirteet (esim. suku)	1	2	3	4	5
4) Sanan käyttöyhteys	1	2	3	4	5
5) Sanan ääntäminen	1	2	3	4	5
6) Sanan tyyllinen käyttö	1	2	3	4	5
7) Sanan etymologia (sanan historia)	1	2	3	4	5
8) Synonyymit	1	2	3	4	5
9) Muu, mikä? _____	1	2	3	4	5

12. Kuinka usein etsit seuraavia tietoja **paperisista yksikielisistä** sanakirjoista?

	1) lähes päivittäin		4) harvoin		
	2) ainakin kerran viikossa		5) en koskaan		
	3) n. kerran kuukaudessa				
1) Sanan merkitys	1	2	3	4	5
2) Sanan oikeinkirjoitus	1	2	3	4	5
3) Sanan kieliopilliset piirteet (esim. suku)	1	2	3	4	5
4) Sanan käyttöyhteys	1	2	3	4	5
5) Sanan ääntäminen	1	2	3	4	5
6) Sanan tyyllinen käyttö	1	2	3	4	5

7) Sanan etymologia (sanan historia)	1	2	3	4	5
8) Synonyymit	1	2	3	4	5
9) Muu, mikä? _____	1	2	3	4	5

13. Kuinka usein etsit seuraavia tietoja **elektronisista kaksikielisistä** sanakirjoista?

1) lähes päivittäin	4) harvoin
2) ainakin kerran viikossa	5) en koskaan
3) n. kerran kuukaudessa	

1) Sanan merkitys	1	2	3	4	5
2) Sanan oikeinkirjoitus	1	2	3	4	5
3) Sanan kieliopilliset piirteet (esim. suku)	1	2	3	4	5
4) Sanan käyttöyhteys	1	2	3	4	5
5) Sanan ääntäminen	1	2	3	4	5
6) Sanan tyyllillinen käyttö	1	2	3	4	5
7) Sanan etymologia (sanan historia)	1	2	3	4	5
8) Synonyymit	1	2	3	4	5
9) Muu, mikä? _____	1	2	3	4	5

14. Kuinka usein etsit seuraavia tietoja **elektronisista yksikielisistä** sanakirjoista?

1) lähes päivittäin	4) harvoin
2) ainakin kerran viikossa	5) en koskaan
3) n. kerran kuukaudessa	

1) Sanan merkitys	1	2	3	4	5
2) Sanan oikeinkirjoitus	1	2	3	4	5
3) Sanan kieliopilliset piirteet (esim. suku)	1	2	3	4	5
4) Sanan käyttöyhteys	1	2	3	4	5
5) Sanan ääntäminen	1	2	3	4	5
6) Sanan tyyllillinen käyttö	1	2	3	4	5
7) Sanan etymologia (sanan historia)	1	2	3	4	5
8) Synonyymit	1	2	3	4	5
9) Muu, mikä? _____	1	2	3	4	5

Ongelmatilanteet

15. Miten usein joudut tilanteeseen, jolloin et löydä etsimääsi tietoa **paperisesta kaksikielisestä** sanakirjasta?

1) Usein	3) Harvoin
2) Joskus	4) En koskaan

16. Miten usein joudut tilanteeseen, jolloin et löydä etsimääsi tietoa **paperisesta yksikielisestä** sanakirjasta?

1) Usein	3) Harvoin
2) Joskus	4) En koskaan

17. Miten usein joudut tilanteeseen, jolloin et löydä etsimääsi tietoa **elektronisesta kaksikielisestä** sanakirjasta?

1) Usein	3) Harvoin
2) Joskus	4) En koskaan

18. Miten usein joudut tilanteeseen, jolloin et löydä etsimääsi tietoa **elektronisesta yksikielisestä** sanakirjasta?

1) Usein	3) Harvoin
2) Joskus	4) En koskaan

19. Kuinka usein et ole löytänyt jotakin tietoa **paperisesta kaksikielisestä** sanakirjasta seuraavista syistä?

1) Usein	3) Harvoin
2) Joskus	4) En koskaan

1) Hakusanaa ei ole	1	2	3	4
2) Sanan selitys on sekava tai liian pitkä	1	2	3	4
3) Lyhenteet ja merkit ovat vaikeaselkoisia	1	2	3	4
4) Kieliopilliset merkinnät ovat epäselviä	1	2	3	4
5) Ääntämisohje on puutteellinen/ puuttuu	1	2	3	4
6) Käyttöyhteydestä ei ole riittävästi esimerkkejä	1	2	3	4
7) Muu, mikä? _____	1	2	3	4

20. Kuinka usein et ole löytänyt jotakin tietoa **paperisesta yksikielisestä** sanakirjasta seuraavista syistä?

	1) Usein	2) Joskus	3) Harvoin	4) En koskaan
1) Hakusanaa ei ole	1	2	3	4
2) Sanan selitys on sekava tai liian pitkä	1	2	3	4
3) Lyhenteet ja merkit ovat vaikeaselkoisia	1	2	3	4
4) Kieliopilliset merkinnät ovat epäselviä	1	2	3	4
5) Ääntämisohje on puutteellinen/ puuttuu	1	2	3	4
6) Käyttöyhteydestä ei ole riittävästi esimerkkejä	1	2	3	4
7) Muu, mikä? _____	1	2	3	4

21. Kuinka usein et ole löytänyt jotakin tietoa **elektronisesta kaksikielisestä** sanakirjasta seuraavista syistä?

	1) Usein	2) Joskus	3) Harvoin	4) En koskaan
1) Hakusanaa ei ole	1	2	3	4
2) Sanan selitys on sekava tai liian pitkä	1	2	3	4
3) Lyhenteet ja merkit ovat vaikeaselkoisia	1	2	3	4
4) Kieliopilliset merkinnät ovat epäselviä	1	2	3	4
5) Ääntämisohje on puutteellinen/ puuttuu	1	2	3	4
6) Käyttöyhteydestä ei ole riittävästi esimerkkejä	1	2	3	4
7) Muu, mikä? _____	1	2	3	4

22. Kuinka usein et ole löytänyt jotakin tietoa **elektronisesta yksikielisestä** sanakirjasta seuraavista syistä?

	1) Usein	2) Joskus	3) Harvoin	4) En koskaan
1) Hakusanaa ei ole	1	2	3	4
2) Sanan selitys on sekava tai liian pitkä	1	2	3	4
3) Lyhenteet ja merkit ovat vaikeaselkoisia	1	2	3	4
4) Kieliopilliset merkinnät ovat epäselviä	1	2	3	4

5) Ääntämisohje on puutteellinen/ puuttuu	1	2	3	4
6) Käyttöyhteydestä ei ole riittävästi esimerkkejä	1	2	3	4
7) Muu, mikä? _____	1	2	3	4

Parannukset

23. Miten paljon parantaisit **paperisia kaksikielisiä** sanakirjoja seuraavien asioiden osalta?

	1) Hyvin paljon		3) Jonkin verran	
	2) Melko paljon		4) En yhtään	
1) Tekstin ulkoasu ja sommittelu	1	2	3	4
2) Tarpeettoman tiedon pois jättäminen	1	2	3	4
3) Määritelmien parantaminen	1	2	3	4
4) Käyttöesimerkkien lisääminen	1	2	3	4
5) Sanan tyyliä merkitseminen	1	2	3	4
6) Viittaukset sanakirjan toiseen kohtaan	1	2	3	4
7) Muu, mikä? _____	1	2	3	4

24. Miten paljon parantaisit **paperisia yksikielisiä** sanakirjoja seuraavien asioiden osalta?

	1) Hyvin paljon		3) Jonkin verran	
	2) Melko paljon		4) En yhtään	
1) Tekstin ulkoasu ja sommittelu	1	2	3	4
2) Tarpeettoman tiedon pois jättäminen	1	2	3	4
3) Määritelmien parantaminen	1	2	3	4
4) Käyttöesimerkkien lisääminen	1	2	3	4
5) Sanan tyyliä merkitseminen	1	2	3	4
6) Viittaukset sanakirjan toiseen kohtaan	1	2	3	4
7) Muu, mikä? _____	1	2	3	4

25. Miten paljon parantaisit **elektronisia kaksikielisiä** sanakirjoja seuraavien asioiden osalta?

	1) Hyvin paljon		3) Jonkin verran	
	2) Melko paljon		4) En yhtään	
1) Tekstin ulkoasu ja sommittelu	1	2	3	4

2) Tarpeettoman tiedon pois jättäminen	1	2	3	4
3) Määritelmien parantaminen	1	2	3	4
4) Käyttöesimerkkien lisääminen	1	2	3	4
5) Sanan tyylytason merkitseminen	1	2	3	4
6) Viittaukset (linkit) sanakirjan toiseen kohtaan	1	2	3	4
7) Viittaukset (linkit) sanakirjan ulkoisiin lähteisiin	1	2	3	4
8) Käyttöliittymän helppokäyttöisyys	1	2	3	4
9) Muu, mikä? _____	1	2	3	4

26. Miten paljon parantaisit **elektronisia yksikielisiä** sanakirjoja seuraavien asioiden osalta?

	1) Hyvin paljon	2) Melko paljon	3) Jonkin verran	4) En yhtään
1) Tekstin ulkoasu ja sommittelu	1	2	3	4
2) Tarpeettoman tiedon pois jättäminen	1	2	3	4
3) Määritelmien parantaminen	1	2	3	4
4) Käyttöesimerkkien lisääminen	1	2	3	4
5) Sanan tyylytason merkitseminen	1	2	3	4
6) Viittaukset (linkit) sanakirjan toiseen kohtaan	1	2	3	4
7) Viittaukset (linkit) sanakirjan ulkoisiin lähteisiin	1	2	3	4
8) Käyttöliittymän helppokäyttöisyys	1	2	3	4
9) Muu, mikä? _____	1	2	3	4

Opastus

27. Tutkitko sanakirjan alussa olevia käyttöohjeita?

- 1) Kyllä
- 2) En

28. Yritätkö painaa mieleesi sanakirjassa olevia erilaisia lyhenteitä ja merkkejä?

- 1) Kyllä
- 2) En

29. Oletko joskus saanut ohjausta sanakirjojen käyttöön?

1) Kyllä

2) En

30. Suositeltiinko sinulle jotain tiettyä sanakirjaa yliopistoon tullessasi?

1) Kyllä

2) En

31. Pitäisikö erilaisten sanakirjojen käyttöä opettaa yliopistossa enemmän?

1) Kyllä, miten? _____

2) Ei

Kiitos vastauksistasi!